

4582

James

491.99-8

S-46

1897

2389 42.335

1897. № 879.

Ն. ՏԵՐ-ՂԵՒՈՆԴԵԱՆ

ՄԱՅՐԵՆԻ ԼԵԶՈՒ

Мамбена Носы
ԱՌԱՋԻՆ ՏԱՐԻ

родо I 4

Ա Յ Բ Բ Ե Ն Ա Ր Ա Ն

Ե Ի

ՍԿՁԲՆԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՑԱՐԱՆ

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐԻ ՀԱՄԱՐ

Ըսանելերկրորդ տիպ

ՊԱՏԿԵՐՆԵՐՈՎ ԵՒ ԳՐՁԱԳԻՐ ԱՅՐՈՒԲԵՆՈՎ

284

512002

Գինն է 35 կոպ.

ԹԻՖԼԻՍ

Արագատիպ տպարան Մն. Մարտիրոսեանցի

Մկրտչեան փողոց, տան № 81.

1897

491.99-8

5-46

Ն. ՏԵՐ-ՂԵՒՈՆԴԵԱՆ

ՄԱՅՐԵՆԻ ԼԵԶՈՒ

ԱՌԱՋԻՆ ՏԱՐԻ

Ա Յ Բ Բ Ե Ն Ա Ր Ա Ն

Ե Ի

ՍԿՋԲԵԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՑԱՐԱՆ

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐԻ ՀԱՄԱՐ

БИБЛИОТЕКА
ИНСТИТУТА
ИСТОРИКО-ЯЗЫКОВЕДЕНИЯ
и этнографии
Академии Наук
СССР

Հասնելերկրորդ տիպ

ՊԱՏԿԵՐՆԵՐՈՎ ԵՒ ԳՐՉԱԳԻՐ ԱՅԲՈՒՐՆԵՆՈՎ

ԹԻՖԼԻՍ

Արագատիպ տպարան ՄՆ. Մարտիրոսեանցի

Միքայելեան փողոց, տուն № 81.

1897

4010

ՄԱՐԿԱԿԱՆԱԿՆԵՐ

ՀԱՅԿԱՍՏԱՆԻ ԿՐԹԱԳՐԱԿԱՆ ԿԵՆՏՐՈՆ

Дозволено цензурою, Тифлисъ, 14-го Августа, 1897 г.

49812 - ահ

36380-66

Յ Ա Ռ Ա Ջ Ա Բ Ա Ն

Տ Ա Ս Ն Ե Ր Ի Ն Ն Ե Ր Ո Ր Ք Տ Պ Ա Գ Ր Ո Ւ Թ Ե Ա Ն

«Մայրենի Լեզու»-ի Առաջին Տարին տասնևիններորդ անգամ տպագրութեան ենք տալիս:

Այս անգամ գրքիս մէջ, նախընթաց տպագրութիւնների համեմատութեամբ, հետևեալ փոփոխութիւններն ենք մտցրել.

1. Գրքի այբբենական մասը նորից ենք լամբագրել: Այս լամբագրութիւնն անելով, աշխատել ենք՝

Ա. Որ բոլոր օրինակելի բառերը բարոյախօսութեան նիւթը կազմող առարկաներից առնուած լինին.

Բ. Որ տառագիտութեան ժամանակ նման հնչիւնները, որքան հնարաւոր է, յաջորդաբար համեմատուին միմեանց հետ.

Գ. Որ գրագիտութեան սկզբում, երբ մանուկները գործ ունին հնչիւնների նշանագրերը սովորելու հետ, կարգաւոր համար առաջարկուած բառերը, որքան հնարաւոր է, պարզ լինին թէ հնչական կազմութեան և թէ նշանակութեան կողմանէ:

2. Գրքի մէջ աւելացրել ենք բազմաթիւ նոր պատկերներ և հին պատկերներից մի քանիսը փոփոխել ենք.

3. Այբբենական մասի վերջում գրել ենք գրութեան օրինակներ — չորս *երես*: Առաջին երկու երեսները կազմուած են այն բառերից, որոնք այբբենական տպագիր մասի մէջ առաջարկուած են որպէս նիւթ վերլուծութեան: Այսպիսով ուսուցչի կամքից ու հմտութիւնիցն է կախուած կարողալն ու գրելը զուգակից անել միմեանց: Եւ որովհետև գեղեցիկ ու վայելուչ գրելու համար հարկաւոր է երկարատև վարժութիւն, ուստի անմիջապէս վերլուծանելի բառերից յետոյ գրել ենք գրաւոր այբուբենը և մի քանի թիթի վարժութիւններ անշատ գրութեան համար: Վայելչագրութեան դասերը պիտի շարունակուին և երկրորդ ու երրորդ տարիները, եթէ կարելի է, լեզուի դասերին կից, ուրիշ խօսքով՝ ամենայն բան, ինչ որ գրուած է աշակերտը, պէտք է գրէ վայելուչ կերպով և, աշակերտի գրաւոր աշխատութիւնները գնահատելիս, ուսուցիչը անխափան պիտի նշանակէ և՛ գրութեան վայելչութեան չափը գնահատող թուանշան:

4. Բարոյակրթական առակները, որոնցից առնուած ենք վերլուծանելի բառերը, մինչև այժմ ցրուած էին գրքի զանազան երես-

ներում. այս անգամ մենք նրանց զետեղել ենք գրքի այբբենական մասից յետոյ: Այդ առակները, որոնց բովանդակութիւնը լիուրի յայտնի է մանուկներին, կարող են և պէտք է սկզբնական ընթերցանութեան նիւթ լինին մանուկների համար «Այբբենարանից» յետոյ:

—Սորա են այբբենական մասի համար առաջարկուած բարոյակը. առակները և նրանցից առնուած օրինակելի բառերը վերլուծութեան համար: ա. Աշահ շուն. բ. Շունը և էշը. գ. Սագը և Բագը. դ. Հաւը և Զագերը. ե. Մուկն ու Կատուն. զ. Կողնի ծառն ու Նղէղը. է. Ողնին և Օձը. ը. Ոչխարն ու Գայլը. թ. Կաթնատու կով. ժ. Փիղը և Քոթոթը:—Ահաւասիկ և օրինակելի բառերը այն կարգով, ինչպէս նօքա առաջ են բերուած գրքի մէջ:

ա. շուն—չ, ու, ն.	դ. հաւ—հ, լ.	է. ողնի—ո, դ.
միս—մ, ի, ս.	ձագ—ձ.	օձ—օ.
ջուր—ջ, թ.	ցիւն—ց.	
	ը. ոչխար—չ, խ.	
	պանիր—պ.	
բ. սագ—ա, գ.	ե. մուկը—կ.	կաթ—թ.
բագ—բ, գ.	կատու—տ.	
լիճ—լ, ճ.		թ. կով—վ, լ (լւ).
	զ. կողնի—զ.	ժ. փիղ—ֆիլ—փ, ֆ.
զ. շունը—ը.	ծառ—ռ.	ըթոթ—ր.
էշը—է.	նղէղ—ե.	ժանիք—ժ.

Վերջին դասը (յոպոպ) կազմում է յ տառը և նրա այլ և այլ գործածութիւնը բառի մէջը և վերջը: Ապա գալիս են մի քանի վարժութիւններ ու, եւ, եա վանկերով և գրքի այբբենական մասը վերջանում է:

Ուսուցչին մեր եղանակի առանձնութիւններին ծանօթացնելու համար՝ առաջ ենք բերում մի դաս իւր բոլոր մանրամասնութիւններով:

ԱՌԱՋԻՆ ԳԱՍ—շուն:

1. Բարոյախօսական մասը՝

Ուսուցիչը պատմում եւ պատմել է տալիս Ազահ շուն՝ վերնագրով բարոյախօսական առակը (Այբբենական մասի առաջին յօդուածը):

2. Իրազննական մասը՝

Ջրուցատրական ձեւով եւ հարցմունքների միջնորդութեամբ ծանօթացնում է շանը—առարկային:

Ջրուցատրութեան արդիւնքը պէտք է մտաւորապէս հետեւեալը լինի.

Շունն ապրում է տանը. նա ուտում է հաց և կաթը, բայց աւելի սիրում է միս. նա ընտանի մտակեր կենդանի է: Շան մարմինը կազմուած է չորս մասից՝ գլուխ, պարանոց, բուն, ոտներ: Շան գլխի վրայ մենք տեսնում ենք՝ բերան, քիթ, աչքեր և սկանջներ: Շան գլուխը միացած է բնի հետ պարանոցով. նրա բունը կոլոր է. բնի յետը նա ունի երկար պոչ: Շան ստորին մասերը կոչուած են ոտներ. նա ունի չորս ոտը. իւրաքանչիւր ոտը բաղկացած է երեք մասից՝ ազդր, ոլոգ և թաթ. ամեն մի թաթի վրայ չորս չորս մատներ ունի, որոնք զինուած են սուր-սուր եղունգներով—ձանկերով: Ոտներին նայելով՝ շունը չորքոտանի կենդանի է կոչուած: Իր սուր ժանիքներով շունը կծում է մարդկանց. դրա համար նրանից վախենում ենք: Շունը իւրաքանչիւր ծնօտի վրայ երկու ժանիք ունի:

3. Կարդալու վարժութիւն, որ ունի չորս ստորաստիճաններ. ա. Վերլուծութիւն բառի.

Ուսուցիչը վերլուծում է առարկայի անունը—շուն:

Մենք նախընթաց դասի մէջ զննեցինք շունը իբրև առարկայ, իսկ այժմ կը քննենք նրա անունը—շուն—իբրև բառ: Իբրև առարկայ զննելու միջոցին, մենք նայեցինք շան վրայ, մենք դիտեցինք նրան աչքերով. ուրեմն զննութիւնը կատարեցինք տեսանելիքի միջնորդութեամբ: Իսկ այժմ շունը չկայ այլ ևս, մենք կամենում ենք խօսել նրա անուան—շուն բառի վրայ: Արդեօք առարկայի անունը խօսել կարելի է զննել տեսողութեան միջնորդութեամբ:—Ո՛չ: Ուրեմն ինչպէս կամ ինչի միջնորդութեամբ զննենք շուն բառը:

—Այ ինչպէս: Նրբ մենք զննեցինք շանը իրան, նա՛ մեր աչքի առաջն էր, մենք նրան տեսնում էինք աչքով, իսկ այժմ շան հետ էլ մենք գործ չունինք. այժմ միայն պէտք է իմանանք, թէ ինչպէս է չինուած այդ առարկայի անունը՝ շուն բառը, իսկ այդ իմանալու համար պէտք է լաւ լսենք.—2 2 2 ու ու ն (կրկնում է մի քանի անգամ): Գէ՛հ, ականջներդ լաւ արեցէք և ինչ որ կ'ասեմ, լաւ լսեցէք.—2 2 2 (կպցնում է հնչիւնը միմեանց առանց ը տառի օգնութեան

և արտասանում է նրան ասամենբրի արանքից) բոլոր բանն ասացի: Պետրոս, ասս միկնոյն հնչիւնը: Սարգիս, դու ասս: Արամ—դու... Ասացէք ամենքդ խմբովին: Աժմ լաւ լսեցէք. կարող եմ բաց բերանով և պարզ ու երկար ձայնով արտասանել այդ հնչիւնը: Փորձենք (փորձել է տալիս): Ուրեմն շ խուլ ձայն է. նա դժուար է ասուում:

Լաւ լսեցէք այժմ:
Շ հւ հւ հւ: Այժմ բոլոր բանն ասացի:—Ոչ. կէսը, միայն երկու մասը, երկու հնչիւնը: Այժմ դու ասս, Հայկ. դու, Կարապետ. ամենքդ միասին ասացէք: Վարդան, ասս առաջին հնչիւնը. Արամ, ասս երկրորդը. Մկրտիչ, կրկինը երկուսն էլ, ձգիր մինը միւսի յետեից. այժմ կարճ ասս: Լաւ, հիմա լսեցէք. դուք տեսնում էք, որ երկու հնչիւնը կարելի է ձգած ասել—շշշ ու ու ու և կարելի է կարճ ասել—շու: —Այժմ դու, Յովհաննէս, ձգիր հնչիւնները միմեանց յետեից, ասս նրանց կարճ, կպցրած:—Մինաս, ասս միայն առաջին հնչիւնը: Մկրտիչ, դու երկրորդն ասս: Յուրկ, ասս երկրորդը, յետոյ առաջինը. ձգիր, կպցրու: Սսացէք միասին երկրորդ հնչիւնը, սպա առաջինը. ձգեցէք. այժմ կարճացրէք. ինչ ստացանք (ուշ): Ի՞նչ է նշանակում ուշ: Այժմ լսեցէք նորից՝ շու՛նն: Հիմա բոլոր բառը ձգեցի, թէ էլի բան մնաց:—Բոլորը:—Ուրեմն քանի ձայն կայ շու՛ն բառում: Ասս, Արամ, առաջինը. դու, Կարապետ, երկրորդն ասս. ձգիր, այժմ կպցրու: Մինաս, ասս երրորդը՝ երկրորդը, առաջինը: Հայկ, ձգիր Մինասի ասս. բոլոր հնչիւնները երկար. կրկնեցէք ամենքդ. այժմ կարճացրէք. ինչ ստացանք, Գարեգին:—(Նուշ): Ի՞նչ է նշանակում նուշ: Զրուցատրութեան հետեւանքը լինում է այն, որ աշակերտները որոշում են եւ վերլուծում հնչիւնները ջոռն, ոռռ, անռ թառերում:

բ. Հնչիւնների համեմատութիւնը:

Այժմ քննենք ամեն մի հնչիւնը առանձին:

—Քանի հնչիւն կայ շու՛ն բառի մէջ: Ո՞րն է առաջինը, որն է երկրորդը, երրորդը:—Այդ հնչիւններից որն է աւելի պարզ ասուում, իսկ որն է խուլ ասուում:

—Լաւ, ուրեմն ու պարզ է ասուում, նրան կարող ենք հնչտութիւնով ձգել—արտասանել, նա որոշ ձայն ունի, իսկ շ և ն խուլ ձայն են հանում, նրանց հեշտութիւնով ձգել, պարզ ու բարձր արտասանել չենք կարող. նրանք դժուար են ասուում, կ'ասես թէ խեղդուում են ատամներիդ արանքում:

Ուրեմն այդ հնչիւններից մէկին մենք կ'անուանենք ձայն ունեցող—ձայնաւոր, իսկ միւսներին կ'անուանենք ձայն չ'ունեցող—ընդաձայն:—Որքն կ'անուանենք ձայնաւոր հնչիւն, Գարեգին. իսկ որոնց ենք ասում բաղաձայն հնչիւններ, Հայկ: Ասացէք ամենքդ ձայնաւոր հնչիւնը. այժմ առաջին բաղաձայն հնչիւնը.— այժմ վերջինը: (Ուսուցիչը պէտք է աչխատէ, որ շ և ն հնչիւնները արտասանելիս, ը ձայնը չ'կպցնեն նրանցից, այլ արտասանեն ատամների մէջ. ն հնչիւնը պէտք է արտասանել երկու ը-ի մէջ, միայն առանց ը-երի ձայնը զգալի կացուցանելու. միկնոյնը պէտք է իմանալ և միւս բաղաձայնների մասին այսուհետեւ):

գ. Ծանօթ հնչիւնը անծանօթ բառերի մէջ.

Այժմ լսեցէք, տղայք, թէ ինչ բառ կ'ասեմ ձեզ.—ձուկ: Ի՞նչ բառ ասացի, Կարապետ: Կրկինը, Մկրտիչ... —այժմ մտածեցէք, թէ այս բառի մէջ չկայ արդեօք ձեզ ծանօթ հնչիւններից. որն է, Յովհաննէս: Իսկ կուտ բառի մէջ ինչ ծանօթ հնչիւն կայ: Ի՞նչ ծանօթ հնչիւն կայ էշ բառի մէջ, իսկ տուն, սան, նոր բառերում:

—Ո՞վ կարող է իրանից այնպիսի բառ ասել, որի մէջ լինի ու հնչիւնը: Ասս, Հայկ. դու ասս մի ուրիշը, Գարեգին: Մտածեցէք այնպիսի բառ, որի մէջ լինի շ հնչիւն... Այժմ այնպիսի բառ գտէք, որի մէջ լինի ն հնչիւնը...

—Լաւ, հիմա կրկնենք բոլորը. քանի հնչիւն գիտենք մենք. ինչպէս անուանեցինք ու հնչիւնը. ինչպէս ենք անուանում շ և ն. ինչի ենք այդպէս անուանում: Ի՞նչ կ'ստանանք, եթէ ձգենք շ և ու, իսկ եթէ կպցնենք: Ի՞նչ կ'ստանանք, եթէ ձգենք ն, ու, շ. իսկ երբ կպցնենք. ինչ է նշանակում նուշ: Քանի բառ կարող ենք կազմել շ, ու, ն հնչիւններից (երեք—ուշ, շուն, նուշ—ուշ ու նուշ):

դ. Գրելու վարժութիւն.

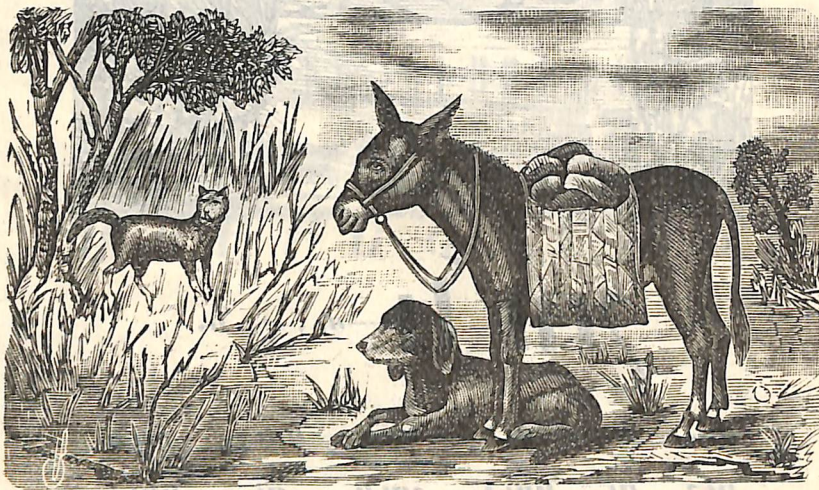
Աշակերտները գրում են այն վարժութիւնները և ապա, աստիճան առ աստիճան, նաև այն տառերը, որոնք առաջ են բերուած «գրչազիր» մասի մէջ իւրաքանչիւր բառի համար:

Միկնոյն բարոյախօսական առակից վերցրած երկրորդ և երրորդ բառը՝ «մի» և «ջուր» պէտք է վերլուծել նոյն ձևով, ինչպէս շուն, բայց աւելի համառօտ ու ամփոփ, որովհետև վերլուծութեան զարտիքը առաջին դասից արդէն յայտնի է մանուկներին:

ՂՈՒՐ — ջ, ր.

ուր, ուշ, ուս, ում, իր, իմ, սուր, մուր, շիշ,
սուս, միս. ունիմ, ունիս, ունի. շուն ունիմ.
միս ունիս. նուշ ունի.

II.

ՂՈՒՆՐ — ւ.

ըն, նր, ըշ, ըբ, ըմ, մր, ըս, սր, ըջ, ջր, ըբ, ըբ.
շունր, միսր, ջուրր, նուշր, սուրր, մուրր, շիշր.

ԷՂ — է.

էշ, էս, էն, էր, էջ, ուշ, ուս, ուր, ում.
նուշ, շուն, շէն, մէջ, սէր, սուր, իր, մին.

Շուն. Նուշ. Միս. Սուր. Ջուր. Էշ. Էմին.

III.

ՍԱԳ — ս, գ.

աս, սա, ան, նա. սան, շար, գամ, գաս, մաս.
սուր, մուր, մուգ. իմ, միս, գիր, գին, աջ, էջ.
գինի, գարի, անուն, անուշ, աշուն, շուշան.
Անուշ, Գարուն, Սարգիս, Սիրուն, Շուշան.

բաղ —բ, գ.

բան, ջան, բազ, բաշ, դաս, սա, սար, սարդ.
բու, բուն, դու, դուր, դուրս, մուր, սուր, ջուր.
գաջ, գիր, արի, բարի, գարի, մարի, դարբին.

Գու բաղ ունիս: Նա ունի սագ:
Գու ունիս բաղ: Նա սագ ունի:
Բաղ ունիս դու: Սագ ունի նա:

լիճ —լ, ճ.

սա, սար, սալ, լալ, լար, գալ, բալ, շալ, լուր, Լիճ.
ճար, ճաշ, ճանճ, սուրճ, մաճ, մուրճ, ճրագ,
ճագար, ճիճու, գրղալ, լուսին, գնալ, գալ, մնալ.

ա, ու, ի, է, ը, շ, ն, ս, մ, բ, ջ, փ, բ գ, ւ ճ.

Ա, Ի, Է, Ը, Շ, Ն, Ս, Մ, Բ, Ջ, Փ, Բ, Դ, Լ, Ճ.

IV.

հալ —հ, ւ, չ, Ի.

հա, ահ, բահ, շահ, մահ, գահ, ջահ, հուր, գէշ.
նա, նաւ, դա, դաւ, բան, բաւ, դու, դուր.
հաւան, սաւան, դիւան, հալաւ, ասաւ, հասաւ.

ճագ —ճ, ջ.

ճի, ճու, ճիգ, ինճ, հունճ, հունդ, գունդ, գանճ,
սանճ, սինճ, ճագար, ճագար, ճաւար, հիւանդ.

ցին—ց, Յ.

Հա, հաւ, ցաւ, նաւ, հաց, հունձ, հունց, ցան, ցուլ, ցից, հին, գին, բաց, լաց, լից. Յին—ուրուր.

Գնացի, գնացիր, գնաց:

Մնացի, մնացիր, մնաց:

Ասացի, ասացիր, ասաց:

Կ.

մուկ—կ, Կ.

էս, կէս, գէս, գէշ, կալ, գալ, կիր, գիր. կար, գար, արջ, կարճ, մէկ, մէգ, կարի, գարի. գարուն, կարիճ, կացին, Զուիկ, Ընձակ, Կարին.

կատու—տ, Տ.

կուտ, տուտ, սուտ, շուտ, ճուտ, մատ. լիճ, ջիլ, ճիտ, տանձ, գանձ, սանձ, ցանկ. կարագ, կարաս, կաւիճ, Տաճատ, Դատ.

մարտ, մարդ. տար, դար. տատ, դատ. տաշտ, դաշտ. տուր, դուր. տաս, դաս.

Կուտ	Անուշ	Ընտանի
Նուշ	Շուշան	Համբարձում
Շուն	Նաւակ	Գանձանակ
Տուն	Սարգիս	Սանասար
Նաւ	Մինաս	Արարատ
Կաւ	Զանիկ	Դատաստան
Կէս	Սաշակ	Իսկուհի
Տիկ	Գարուն	Բանական
Ճաշ	Բամբակ	Բաւական
Մատ	Դանակ	Յաւազար
Սան	Լուսիկ	Բազարատ
Դատ	Ճակատ	Անուշաւան

Կաղնի — ղ, Ղ.

աղ, աղուն, կաղ, կաղին, մաղ, մաղիկ, ուղի,
ուղիղ, ջաղաց, ճաղատ, ճակատ, Ղուկաս.

Ժառ — ծ, ռ. Ծ, Ռ.

ծալ, ծամ, ծիտ, ծիծ, ծիր, ճիր, ճագ, ծակ.
ուր, ուռ, սար, սառ, դար, դառ, դուր, դուռ.
կար, գառ, ծիրան, ծիծառ, ծարաւ, ծառուկ.
գարուն, գառնուկ, Ծատուր, Ռուբէն, Ռուս.

Եղէգ — Ե, Ե.

Ել, ելակ, եկ, եկաւ, Ես, Եսաւ, եղ, եղան.
եղն, եղնիկ, երգ, երկիր, երկար, երկու, Եւա.

Էս, Ես, էգ, եգ, Ետ, Էն, Էն, էգ, Եկ, էլ, Ել.
Էակ, Ելակ, Երակ, Էրէ, էջ, Էջ-մի-ա-ծին.

Մէջ, մէկ, մէգ, շէկ, կէս, գեր, կէտ, սէր, տէր.
կեր, սեր, չեր, բեր, նետ, նեղ, մեղ, մեծ, ծեծ.
սեղան, բերան, գերան, ճերմակ, մեղու, ուղեղ.

Գրում եմ, կարգում ես, կարում է:

Ես գրում եմ, դու գրում ես, նա գրում է:

Իսահակը կարգում է դասը:

Անուշը կարում է չալաւ:

Նունուշը գնում է տուն:

Մինասը գալիս է ուսումնարան:

Ղուկասը ջրում է արտը:

Ծատուրը սրբում է բագը:

Եսաւը ճաշ է ուտում:

Ջաւահիրը կար է անում:

Լուսիկը նամակ է գրում:

ԿՈՒ.

ոզնի — ո, զ, Զ.

ոտ, որ, ող, որա, ոգի, ոսկի, ոստիկ, Ոսկան.
զաւակ, ընկուզ, ընկեր, ընտիր, աւագ, ազատ,
գազան, գատիկ, ազգական, գաւազան, Զարեհ:

օճ — օ, Օ.

օղ, օր, օն, օշ, օղ, օտար, օգուտ, օրէն, օրինակ.

օր, որ, օղ, ոտ, օղ, ող, օճ, որձ, օրէն, որ-էն.
Տօր, հօր, մօր, մոր, հօտ, հոտ, մօտ, մով.
աղօտ, աղոտ, արօտ, կարօտ, հողոտ, բորոտ.

Սագ—սագեր—սագ էր:

հաւ—հաւեր—հաւ էր:

Բաղ, նաւ, ծառ, մաղ...

Չոր, հաց, ուղտ, տէր, բան...

Ջուր—ջրեր—ջուր էր:

Գիր—գրեր—գիր էր:

Չուն, տուն, սուր, թուր...

Սիրտ, միս, նուշ, բուրգ...

ԿՈՒ.

ոչխար — չ, Զ. խ, Խ.

խաղ, խաւ, խակ, խոզ, խոտ, խոց, սոխ, խունկ,
խուրձ, խիստ, խմոր, խաւար, խառատ, Խորէն.

չար, չոր, չանկ, մինչ, մանչ, չամիչ, չէչոտ, աչիկ,
կանաչ, կաչաղակ, ճախարակ, Խաչիկ, Զատի.

կաղ, կախ, ցեղ, ցեխ, աղ, ախ, աղտ, ախտ,
ճախ, ծախ, ճախ, ճաղ, մեխ, մեղ, սոխ, սող.
խաղող, խաղացող, աղախին, Աղասի, Ղարաբաղ.

Կաթ — Կ, Թ.

Թաթ, Թութ, Թան, Թուխ, Թուշ, Թող,
Թի, Թոկ, կոթ, Թիւ, Թել, Թուզ, Թումբ.
կանթեղ, գաւաթ, գաւիթ, Դաւիթ, Թոմաս.

տատ, դատ, Թաթ, տուր, դուր, Թուր.
տէր, դեր, Թեր, մարտ, մարդ, մարթ.
տաս, դաս, Թաս. մուտ, մութ. որդ, որթ.

պանիր — ւ, Պ.

պար, պաս, պաղ, պապ, կապ, բան, պան,
բաղ, պատ, բանիր, պանիր, բարի, պարի,
բարակ, պարապ, կապիկ, կոպէկ, Պողոս.

Ես գրում եմ, դու գրում ես, նա գրում է:

Ես կը գրեմ, դու կը գրես, նա կը գրէ:

Ես գրեցի, դու գրեցիր, նա գրեց:

Օձը սողում է: Օձը սողաց: Օձը կը սողա:

Չուկը լողում է: Չուկը լողաց: Չուկը կը լողա:

Ոգնին ման է գալիս: Ոգնին ման եկաւ: Ոգնին ման կը գա:

կով — վ, Վ.

վար, վառ, վատ, վարդ, վէպ, վեմ, վեց, վեր,
վուշ, վիհ, վեճ, վերմակ, վիճակ, Վարդան.

կաւ, կաւիճ, հաւ, հաւատ, նաւ, նաւակ.
ցաւ, ցաւոտ, Թել, Թեւաւոր, Թաւ, Թաւիշ.

կով, հով, սով, բով, բարով, սրով, տարով.
Թիւ, անիւ, ազնիւ, կռիւ, արծիւ, պատիւ.

ով, ովկիանոս, ովսաննա, Ովակիմ, Ովսիա.

իւ, իւր. թիւ, թիւր. անիւ, ալիւր. ազնիւ,
աղիւս. արինն, աճիւն, աղբիւր, Կորիւն. մեծաթիւ,
մեծութիւն. բազմաթիւ, բազմութիւն:

Կովը կաթն է տալիս: Կաթը մէրում,
մածուն են շինում: Մածունը հարում,
կարագ են հանում: Կարագը հարում, իւղ
են շինում: Կաթը առողջարար խմելի է:

Ոչխար—ոչխարներ—ոչխարն էր:
Ջաւակ—ջաւակներ—ջաւակն էր:
Ոսկի, ողնի, ցորեն, գարի, մատիտ, տետրակ...
Մանուկ, ալուն, գրիչ, բրիչ, կրակ, ճրագ...

Աչակերտը գրչով գրում է դասը:
Աչակերտը դասը գրչով է գրում:
Դերձակը շորերը կարում է ասեղով:
Դերձակը ասեղով է կարում շորերը:
Չորերն ասեղով դերձակն է կարում:
Տանտիկիներ մածնից իւղ պատրաստեց:
Խոհարարը մսից կերակուր եփեց:

X.

փիղ—փ, Փ, Փ, Փ.

փուփ, փակ, փոս, փոր, փող, ծափ, թեփ.
փափուկ, կանեփ, փետուր, փողոց, Փրկիչ:

փիղ—Փիլ. նաւթ—նափթ. փէս—Փէս. փլաւ—
Փիլաւ. փուրգօն—Փուրգօն. մափրաշ—մափրաշ:

բոթոթ —բ, ֆ.

բար, բիթ, բող, բուրբ, հանբ, փառբ, բուրդ.

կող, գող, բող. կար, գար, բար. կարի, գարի, բարի. կանոն, քանոն. Քրիստոս, Քերովբէ.

մաքի ոչխար. մատակ ճի. մարի հաւ. մէրուն խող.

ժանիք —ժ, ժ.

ժամ, ժիր, կուժ, ժանգ, ուժ, բուժ, բաժակ. բաժին, արժան, պատիժ, բժիշկ, ժպիտ, ժողով.

Փիղը ժանիքով պաշտպանում է իւր անձը:

Բժիշկը բաժակով դեղ տուեց հիւանդին:

Ժամագ ործը Փուրգօնով տեղափոխեց ապրանքը:

Ցէսաւոր մարդը փողոցներում նաւթ է ծախում:

Հեղինէն փող տուեց աղքատին:

Հեղինէն աղքատին փող տուեց:

Փողն աղքատին տուեց Հեղինէն:

Մանուկը պատիւ է տալիս ծերերին:

Պապը սիրում է իւր թոռներին:

վ. չ-ի Պրոշագիր Նիքուրբեր

բ, բբ, լլ, ոո, սս, տտ, սս, ոո, օ, ա, քք,

ու, շ, ն, ուշ, ուն, նու, նուշ, շուն

խ, ա, ծ, ֆ, ք, սք, քք, շիշ, ֆին, սֆին

շ, գ, բ, ուր, գուր, սուր, սուս, շուրգ

բ, բ, ք, ք, շր, քգ, քգ, քք, քք, քք

ա, ա, գ, աա, աաա, աագ, գաա, ծաա

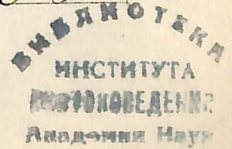
բ, գ, բաբ, բագ, գաա, գու, բու

խ, է, ալ, լալ, շալ, էաշ, քի է, ածուժ

հ, է, հա, ահ, հաւ, նաւ, ծահ, շահ, գահ

չ, չի, չու, չագ, չիգ, հու նչ, ֆնչ, սֆնչ

յ, հալ, գաւ, գան, բալ, սֆն, սֆլ, լալ

g, uig, guig, guug, gipr, Ag, Sui g, Sui p b

m, m m m, m m m, m m b, m m z, m m l g

q, uq, guq, Siuq, guq f e, guq u y, u q u

u, S, S u u, S u u, S i S, u n u, q u u e

f, f, f e, f g, f u b, f q u e, g f u u b i p y

o, n, p, op, np, oz, oq, oq, nu b i n n n, n u m

q, n y b i r, u r u q, q u r u b, u r u q u e

ju u b, ju u q, ju u z, ju r, ju u b, ju u p i z

gu u y, y u u y, y u u r, gu u p, p u u p, u r p, p u u p

fu u r, fu u m, u y, l n y, i f f e, i f f b, i f f e u b

fu u f, fu u q, fu u g, fu u r, fu u b u e, fu u p u p

S p i, f f f, S u u S, S i p r, l n u d, S u u b i f f

u, u, u, n, u, u, o, m, S, S, h, b, S, u, e

p, q, y, y, y, p, p, f, z, f, z, z, u, q, p, y

f, f, p, p, b, y, y, f, f, f, f

p, q, y, f, p, p, u, p, p, p, p, f, p, u, e, q, n, p

q, n, p, f, p, q, y, p, b, p, u, p, p, u, p, p, u, p, p, p

S, S, S, p, p, u, y, y, u, u, u, u, u, u, u, u, u, u, u, u

u, p, p, q, y, y, y, y, y, y, f, f, y, f, p, p

p, S, p, p, p, p, p, p, S, y, h, z, y, b, u, z, u, z, n, z

y, q, u, n, u, y, m, y, p, p, y, u, y, f, o, f

u, f, p, p, p, u, S, f, p, p, S, S, p, p, p

p, S, y, S, S, y, S, u, S, u, S, u, S, u, S

y, q, u, u, y, u, p, y, p, y, f, o, f

յապոպ —յ. Յ.*)

Տարկ, յարկ, յարգ. Տարթ, յարգ. Տամր, յամր.
Տետ, յետ. Տամար, յամառ. Տատիկ, յատակ.
Տատու, յատուկ. յունապ, յիսուն, Յիսուս.

- ա) այ, էյ, վայ, հայ, բայ, օյ, Նոյ, թէյ, հէյ.
- բ) զաթայ, ծառայ, փեսայ, տեսայ, յետոյ, երեկոյ.
- գ) մայր, հայր, այծ, կայծ, գայլ, այր, այրի, այգի.
- դ) բոյր, ծոյլ, թոյլ, յոյս, բոյս, լոյս, Պարոյր, Վրոյր.

56380-66

Յիսուսն օրհնեց բարի մանուկներին:
 Մարգրիկ չեն յարգում յամառ տղաներին:
 Հայրս հրաւիրեց ծերունի բահանային:
 Կայծը հրկեհեց խոտի դէզը:
 Գայլը սպտառոտեց այծի ուկերը:
 Այս երեկոյ այգում թէյ կը խմենը:
 Մայրս մեզ համար գաթայ է թխում:
 Այրի կինը այծի կաթն էր ծախում:
 Քոյր ու եղբայր աշխոյժով խաղում էին:
 Ծոյլ տղան իր յոյսը դնում է ուրիշների վրայ:

*) յ տառը բառի սկզբում որպէս հ:
 ա—միավանկների վերջում որպէս կէս ի:
 բ—բաղմամականների վերջում մնում է համբ:
 գ—բառի մէջը բաղաձայնից առաջ (աի):
 դ—ո-ի հետ բաղաձայնից առաջ (ոյ):

Այր եայր, որ իրենիտնն իս, սուրբ
 յիկի իս անունը. գայ իս յապա-
 սարու իսկեր, յիկի իս կամար իրկերի
 պրայ, ինչպէս իրենիտնն. Այր
 ապիւօր իայ եայր ցուր Այ սպար.
 յայ Այ Ար սարցոթիր, ինչպէս
 որ Ան յոյս Ան Ար սարցոս-
 պաննիր իկեր. Այ փորչաննի Ար
 տանիր, այ փրկիր Այ շարից, որ
 ունիցու իունն, իս գաւորու իսկեր
 ցորու իսկեր և փառիր այ ՏՆ
 յարից իսն.

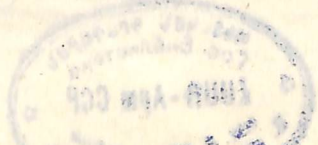
ո, ւ—ու. եւ—և. ե, ա—եա.

ուշ, ուղտ, ուղիղ, ուղեղ, ուրախ, ուրագ.
ձու, լու, բու, աղու, լեզու, առու, մեղու.
ձուի, լուի, բուի, լեզուի, առուի, մեղուի.
աղուէս, պատուէր, նուէր, Աստուած:

եւ—և. սեւ—սև. թև, արև, անձրև, տերև.
հոգեակ, որդեակ, սենեակ, Արուսեակ, Երանեակ:

Առաւօտեան ես վարժարան եմ գնում:
Ժամը ութին մեր դասերն սկսում են:
Երեկոյեան պատրաստում եմ միւս օրուայ դասերը:
Քոյրս էլ ուսումնարան է գնում կարգալու:
Ծոյլերի նման մենք մեր յոյսը ուրիշների վրայ
չենք դնում:—Հայրս միշտ խրատում է մեզ,
որ մեր ժամանակն ի զուր չվատնենք:

Խելօք երեխան այսպէս պիտ' լինի՝
Կանուխ պիտ' զարթէ, շուտ քուն պիտ' մտնի,
Պիտի չմաշէ սիրտը հօր ու մօր,
Դպրոց պիտ' երթայ, կարգայ ամեն օր:

Ամբողջ այբուբենը

ա, բ, գ, դ, ե, զ, է, ը, թ, ժ, ի, լ,
լւ, ծ, կ, հ, ճ, զ, ճ, ժ, յ, ն, շ, ո,
չ, պ, ջ, ու, ս, վ, տ, ը, ց, ւ, փ, ք,
և, օ, ֆ:

ա, բ, գ, դ, ե, զ, է, ը, թ, ժ, ի, լ, լւ, ծ, կ, հ, ճ, զ,
ճ, ժ, յ, ն, շ, ո, չ, պ, ջ, ու, ս, վ, տ, ը, ց, ւ, փ, ք,
և, օ, ֆ:

Ա, Բ, Գ, Դ, Ե, Զ, Է, Ը, Թ, Ժ, Ի, Լ, ԼՎ, Ծ, Կ,
Հ, Զ, Ղ, Ճ, Մ, Յ, Ն, Շ, Ո, Զ, Պ, Զ, Ռ, Ս, Վ,
Տ, Ը, Ֆ, Ի, Փ, Ք, Օ, Ֆ:

ՇՐՋԱՆ ԵՐԿՐՈՐԳ

ԲԱՐՈՅԱԳՐԹԱԿԱՆ ԱՌԱԿՆԵՐ ԵՒ ՄԱՆՐԻԿ ՈՏԱՆԱՒՈՐՆԵՐ

1. Ա Գ Ա Յ Զ Ո Ւ Ն

Մի շուն կար: Մի օր այս շունը, մի կտոր միս բերանին, պիտի անց կենար կամուրջով: Անց կենալիս՝ ցած նայեց ջրին և տեսաւ, որ մէկ ուրիշ շուն գնում է ջրի միջով՝ բերանին բռնած մի մեծ մսի կտոր: Զան ազահուլթիւնը շարժուեցաւ. նա ցած թռաւ կամուրջից և կամեցաւ միւսի ձեռքից խլել մսի կտորը:

Բայց ի՛նչ. ցած թռչելիս՝ իր բերանի կտորն էլ վեր գցեց, ջուրը տարաւ. ջրի մէջն էլ ոչ շուն կար, ոչ մսի կտոր. կենդանին խարուել էր իր ստուերից: Ազահուլթիւնը զրկեց նրան իր ունեցածից:

2. Յ Ր Ա Ի Է Ր

Եկէք, քարեկամք, եկէք,
Արագ արագ վազեցէք:

Դասի սեղանն պատրաստուած,
Դասազրքերն են ըտրուած:
Ժամանակ է, վազեցէք,
Եկէք, քարեկամք, եկէք:

3. Է Զ Ը Ե Ի Զ Ո Ւ Ն Ը

Էջը բարեկամացաւ շան հետ և խնդրեց, որ միասին ճանապարհ գնան: Զունը համաձայնուեց: Ճանապարհին երկու ընկերները մի խոտաւէտ տեղ կանգնեցին, որ հանգստանան: Երկուսն էլ յոգնած էին, երկուսն էլ սոված: Էջն սկսեց ախորժակով արածել կանաչ խոտը: Զունն ուտելու բան չունէր:

— Ընկեր ջան, խորջինումդ բաւական հաց կայ, ասաց նա էջին. տուր ինձ մի կտոր հաց. սոված մեռնում եմ:

«Խոտ շատ կայ այստեղ, կեր դու էլ ինձ պէս, ասաց էջը. հացը ես ուրիշների համար եմ պահում»:

Զունը հոտոտեց խոտը, պոկեց մի քանի հատ, ծամծմեց ու վեր ածեց:

— Ես խոտ չեմ կարող ուտել, էջ բարեկամ, ասաց շունը. այդ կերակրին ես սովոր չեմ. աղաչում եմ՝ մի պատառ հաց տուր, անօթի եմ:

Էջն այս անգամ ախանջ էլ չդրեց շան աղաչանքին. նա աջ ու ձախ հնձում էր անուշ խոտը և ուտում:

Այդ միջոցին թփերի տակից երևեցաւ գայլը — իշի թըշնամին. նա համարձակ դուրս վազեց անտառից, բայց երբ տեսաւ էջանը, կանգնեց, դունչը երկարացրեց և տխուր ձայնով օտնաց:

Էջը զարհուրեցաւ. «Ի՛մ սիրելի, ի՛մ պատուական ընկեր, ասաց նա, ահա քեզ բոլոր հացը, կեր, անուշ արա՛, միայն թէ ազատիր ինձ շար գազանի ատամներից»:

Ջուներ երեսը շուռ տուեց:—Գու արժանի չես, որ ես բո հացի պուռնկը կտրեմ, ասաց նա. քաղցածութիւնն ինձ չի սպանիլ. ես կը մտնեմ անտառը, կերակուր կը գտնեմ. դու էլ, եթէ կարող ես, գլխիդ ճարը տես:

Ասաց ու հեռացաւ շունը: Մի րոպէի մէջ գայլը պատառոտեց էշին:

4. Ա Ր Ե Ի

Արեւ-արեւ, եկ, եկ,
Զիզի քարին վեր եկ,
Մեր ոչխարին մտիկ արա՛,
Որ գայլը գայ իմաց արա՛:

5. Ս Ա Գ Ն Ո Ի Բ Ա Գ Ը

Սագն ու բազը գնացին լճի ափը, որ համ մի փոքր լողանան, համ էլ ուտելու բան գտնեն: Լողացան, մարրուեցան, յետոյ յետ դարձան և սկսեցին իրար հետ զրոյց անել:

—Բաղիկ, կցեց սագը, տեսնում ես, ի՞նչ շնորհալի թռչուն եմ ես՝ ջրումը լողում եմ, օդումը թռչում, գետնի վրայ էլ ման եմ գալիս. ասա՛, խնդրեմ, ինձ նման էլ կենդանի կայ աշխարհումս. ես բոլոր թռչունների թագաւորը չեմ:

«Ես էլ հէնց դրա վրայ էի մտածում, ընկերս, պատասխանեց բազը. կասկած չրկայ, որ դու շատ շնորհալի թռչուն ես. բայց ես էլ քեզանից պակաս չեմ. տես թէ ի՞նչպէս եմ սուրուր տալիս ջրի երեսին, խաղում փրփրուն ալիքների հետ, ի՞նչպէս եմ մտնում ջրի տակը, մանրիկ ձկներ ու ճիճուներ բռնում, նորից դուրս գալիս, ուռչում թագուհու պէս:

հա՛, հա՛, ընկերս, մենք շատ դարմանալի թռչուն ենք. մեզ նման շնորհքով կենդանի չկայ աշխարհումս:

Լճի ափին ծառի վրայ վէր էր եկել ագռաւը և ականջ էր դնում դրանց: Երբոր բազը խօսքը վերջացրեց, ագռաւը կանչեց. «Այ միամիտ թռչուններ, ինչի՞ էք հպարտանում: Կարող ես դու, սագիկ, շան պէս արագ վազել»:

—Ոչ, պատասխանեց սագը:

«Իսկ դու, բաղիկ, ծիծեռնակի պէս թռչիլ կարող ես»:

—Չեմ կարող, ասաց բազը:

«Իսկ ձեզանից ո՞վ կարող է լույ տալ ձկան նման»:

Սագն ու բազը գլուխները կախ գցեցին:

Ուրեմն էլ ի՞նչի էք հպարտանում: Ես կարծում եմ, ընկերներ, որ աւելի լաւ է, երբ մարդս մի բան գիտէ ու հիմնաւոր, քան թէ շատ բան ու բոլորն էլ թերի:

6. Բ Ա Գ Ի Կ

«Բանիկ—բաղիկ,
Կարմիր թաթիկ,

Ո՛ւր ես գնում կամաց-կամաց,
Չագուկներդ չորս կողմն առած»:
—Ես գնում եմ ջուր գրտնելու,
Չագուկներս լուանալու.
Չագուկներս մարուր-մարուր,
Տղոց երեսն աղտ է ու մուր:

7. Զ Ա Ի Ը Ե Ի Զ Ա Գ Ը

Հաւր ձագերն առաւ ու գնաց քջուջ անելու: Քջուջ անելիս՝ մայրը նկատեց, որ ուրուրը պտտում է երկնքումը և նայում է ձագուկներին: Մայրը ձայն տուեց: Ձագերը հասկացան՝ որ վտանգ կայ, վազեցին, մտան մօր թևերի տակ: Յինը երկար պտտեց և էլ ճուտ չտեսնելով՝ գնաց: Հաւր բաց արեց թևերը: Ձագերը նորից սկսեցին վազվզել ու խաղալ: Անց կացաւ մի քանի րոպէ: Սրտես ուրուրը հեռուից նկատեց ձագերը և դէպի նրանց թռաւ: Հաւն էլ քնած չէր. նա բարձր ձայնով կանչեց իր ձագերին: Վազեցին ձագերից շատերը, մտան իրանց մօր թևի տակ: Բայց մի ձագուկ ականջ չարեց իր մօր ձայնին. նա կարծեց, թէ ուրուրն իրան վնաս չի տալ, առաջուայ պէս կ'անցնի կերթայ. բայց սխալուեց: Յինը նետի պէս ցած իջաւ և նրան ճանկերի մէջ առաւ, տարաւ:

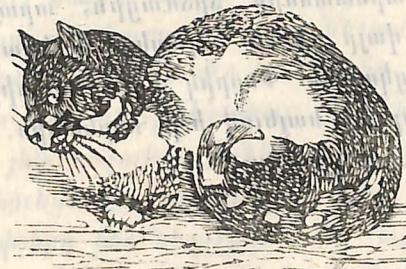
8. Ա Ռ Ա Ի Օ Տ

Լուսացաւ, լուսացաւ,
 Լուսն է բարին,
 Ծիտն է ծառին,
 Հաւն է թառին.

Ա՛շխատաւոր, վեր կաց քանի,
 Ժոյլ մարդու քունը տանի:
 Երկնքի դռները բաց է,
 Ոսկէ աթոռը դրած է,
 Զրիստոսը վրէժն նստած է,
 Լուսատուրիչը կանգնած է.
 Մեծ ու պստիկ գրում են,
 Արդարները խաղում են,
 Մեղաւորները լալիս են:

9. Կ Ա Տ Ո Ի Ն Ե Ի Մ Ո Ի Կ Ը

Մի չար կատու կար. նա խեղդում էր ձեռն ընկած մուկը և սաստիկ նեղն էր պցում նրանց: Մկներն էլ յիմար չէին. նրանք շուտով ճանաչեցին իրանց թշնամուն և աշխատում էին թաղկենալ. երբոր կատուն տանն էր, բնիցը դուրս չէին գալիս: Բայց փիսօն խորամանկ էլ էր. նա գնաց ամբարը, ալրի մէջ թաթախուեցաւ և, այդպէս սպիտակած, մտաւ հացի տաշտը և նրա մի անկիւնում կուշ եկաւ: Երկար ժամանակ կատուի ձայնը չէր լսում: Մկները կարծեցին, թէ սատկել է, դուրս եկան ծակերից և սկսեցին ուտելու բան որոնել: Մէկ մուկը մօտեցաւ հացի տաշտին, նայեց, տեսաւ մի սպիտակ բան: «Ա՛ւա է, ասաց նա, այստեղ համ հաց կայ, համ պանիր»: Ասաց ու մօտ վազեց պանիրն: Պանիրն էլ մեր ալրակոլոր կատուն էր. սա թաթը մեկնեց և տեղն ու տեղը խեղդեց մկանը: Յետոյ եկաւ երկրորդը, երրորդը, չորրորդը. իսկ մեր փիսօն ամենքին էլ խեղդոտեց: Վերջապէս մօտ եկաւ մի ծեր ու փորձուած մուկը, կանգնեց տաշտի շրթուքին և զգոյշ նայեց սպիտակ բանին. յետոյ ճանաչեց նրան ու ասաց. «Է՛յ բարեկամ, քո սպիտականալը մի գրօշ չարժէ. ճանաչեցի, մլաւան կատուն ես. գոյնդ ես փոխել, հոգիդ միկնոյն է»: Ասաց ու փախաւ, ընկերներին իմաց արաւ:

10. Փ Ի Ս Օ

Կատուն եկաւ, փխսիկ-փխսիկ,
 Հազար նազով, ինչպէս հարսիկ,
 Դունչը սրբեց թաթիկներով,
 Մազը սանրեց շանչիկներով:
 — Կատու, կատու, է՞ր ես տրտում,
 Թէ՛ մկներն են այսօր տրթուն:

11. ԿԱՂՆԻ ԾԱՌԸ ԵՒ ԵՂԵԳԸ

Անտառի կողքին բարձրացել էր մի մեծ կաղնի: Սրանից քիչ հեռու աճել էր և եղէգնիկը: Մի օր կաղնի ծառը գլուխը շարժեց և ասաց եղէգնին. «Ի՞նչքան անպէտք ես և թոյլ, այ ողորմելի. ամեն մի մանուկ կարող է քեզ կտրել, կտրատել. թեթև քամին էլ թերում, գետնիցն է կպցնում քեզ: Իսկ ես, նայիր, որքան մեծ եմ և յաղթանդամ. ես բանի տեղ չեմ դնում գիւղացի մանուկներին, չեմ էլ վախենում քամուց ու փոթորիկից. ես բոլոր ծառերի թագաւորն եմ: — Այս ասած — շատած, սաստիկ փոթորիկ բարձրացաւ: Անտառը տարուբերուեցաւ քամու առաջ: Փոքրիկ եղէգը կռացաւ, գետնիցը կպաւ: Հաստարմատ կաղնի ծառը սկսեց քամու առաջ օրօրուիլ. նրա արմատները ճրճացին, տրաք-տրաքեցին և հպարտ կաղնին վայր ընկաւ, ճղնակոտոր եղաւ:

Քամին անցկացաւ: Փոքրիկ եղէգը նորից բարձրացրեց իւր ճկուն գլուխը և, նայելով իւր հարևանին, մտածեց. «Ով որ փրանայ, շուտով չքանայ»:

ՅՍՈՒՐԲԷ ԾԱՌ ԵՍ

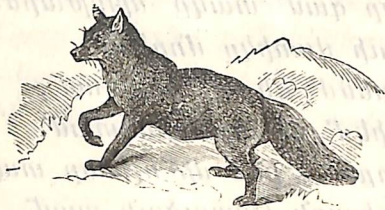
(ՔՐՈՋ ԽԵԴՐՈՒՄԻՔԸ)

Ելնեմ՝ ծառը՝ զարդարեմ,
 Վեր գամ՝ տակը՝ մխիթարեմ.
 Հաւի վատիկը մորթեմ,
 Տանեմ՝ գետը, լուսնամ,
 Եփեմ՝ ու չորանին տամ,
 Չորանն ինձ մի ոչխար տայ,
 Ոչխարն Աստուծուն տամ,
 Աստուած ինձ մի եղբայր տայ:
 Եղբայր — եղբայր, ջան եղբայր,
 Զանս քեզ մատաղ, եղբայր,
 Կաքայ եմ՝ կարել, կարճ է եկել,
 Բուզմայ եմ՝ շարել, խոչ է եկել,
 Ծընճորուկի լեզուն մեղրով
 Բեզ համար եմ՝ տապակել:

13. Ո Ջ Ն Ի Ն Ե Ի Օ Չ Ը .

Որսորդը տեսաւ ոգնուն և յետից ընկաւ, որ բռնէ: Ոգնին փախաւ, ժայռի տակ մտաւ և կամենում էր մի տեղ գտնել պահուելու: Ժայռի տակն էլ իրան համար բուն էր շինել օձը և, նրա մէջ կուտապ եկած, ննջում էր: «Բարեկամ, ձայն տուեց ոգնին, փտանգի մէջ եմ. օգնիր, տեղ տուր, որ պահուիմ. երբոր որսորդը կըհեռանայ, շնորհակալութիւն կապահուիմ. երբոր որսորդը կըհեռանայ, շնորհակալութիւն կապահուիմ»: Օձը յետ քաշուեց: Ոգնին ներս մտաւ խոռոչը և որսորդից ազատուեց: Վտանգն անցած էր: Օձն ասաց ոգնուն. «Ընկեր, փչերդ ինձ նեղութիւն են տալիս. հեռացիր, գնա»: — Ոգնին բարկացաւ: Ինչպէ՞ս ես համարձակում, սողուն

անպիտան, այդ լեզուով խօսել հետս. հեռացիր աչքիցս, բանի դեռ կենդանի ես, ապա թէ ոչ...» Եւ ապերախտ կենդանին պատրաստուում էր յարձակուիլ իւր բարերարի վրայ, բայց օձը, նրա միտքը հասկանալով, թողեց իւր տունն ու փախաւ:

14. ԳՈՂ ԱՂՈՒՅԾ

Աղուէսը պարկեց աղբի տակին,
վոյ-վոյ.
Աչքը գցեց շաղ հաւի ձագին,
վոյ-վոյ.
Նետով կըտամ՝ աչքի տակին,
վոյ-վոյ.
Որ մօտ չգայ նա մեր բակին.
վոյ-վոյ:

15. ՈՉԽԱՐՆ ՈՒ ԳԱՅԼԸ

Մի անգամ ոչխարը գնաց առուակի մօտ, որ ջուր խմէ: Այդ ժամանակ միկնոյն առուակից ջուր էր խմում քի գայլը: Գայլը վերեն էր կանգնած, ոչխարը ներքեր: Չար գազանը կամեցաւ ոչխարին ուտել: Նա վերեկից ձայն տուեց. «Էյ, դու, ինչպէս ես համարձակուում ջուրս պղտորել. այդ բանի համար ես քեզ իսկոյն կըխեղդեմ, կ'ուտեմ»:

— Տէր իմ, կանչեց ոչխարը, ինչպէս կարող եմ քո ջուրը պղտորել. ես ներքեն եմ կանգնած, իսկ դու վերևումն ես:

«Պղտորում ես, թէ չես պղտորում, այդ միկնոյն է, ես քեզ պէտք է ուտեմ. ձեր ցեղը միշտ թշնամի է եղել ինձ. երեկ ես ուզում էի մօտենամ հօտին, քո հայրն էր, որ շներին իմաց տուեց. նրանք յետևիցս ընկան, քիչ մնաց պատառ-պատառ էին անում»:

— Ես հայր չունիմ, տէր, հայրս վաղուց մեռել է:

— «Ուրեմն մայրդ կըլինէր»:

— Մայր էլ չունիմ. մայրս հէնց այն օրը մեռաւ, երբ ինձ ծնեց:

«Ուրեմն ազգականներիցդ մինը կըլինէր. ինչ էլ որ լինի, դու միշտ մեղաւոր ես իմ առաջ»: Այս ասաց չար գազանը և անմեղ ոչխարին խեղդեց ու լափեց:

16. Գ Ա Ռ Ն Ո Ւ Կ

Սիրուն, անմեղ իմ՝ գառնուկ,
Բուրդըդ սպիտակ ու փափուկ,
Դաշտ վազելով ու արօտ,
Մօրդ քաշում՝ ես կարօտ.
Մ'լ լար, գառնուկ սիրական,
Փոքրիկ տղի դու նման.
Կրգայ մայրդ, հետը շատ
Կրքերէ քեզ անուշ կաթ:

17. Կ Թ Ի Կ Ո Վ

Մարդու մէկը մի կով է ունենում: Կովը կաթնով կերակրում է նրա բոլոր ընտանիքը: Տանտիկինը կաթնից մածուն է մէրում: Մածունը պատրաստի կերակուր է խեղճի

զաւակների համար: Կաթնից և մածնից խնոցի է հարում
 տանտիկինը՝ իւրը հանում՝ պահում է, թանն էլ եփում՝ կերա-
 կուր է շինում: Գովի կաթնից պանիր էլ է շինում՝ ձմեռուայ
 համար պահում: Այսպէս՝ կաթնատու կովը գիւղացու համար
 մեծ հարստութիւն է: Մեր ասած կովն էլ կաթնատու կով
 էր. օրէնը երկու անգամ կթուում էր նա և ամեն անգամ մի
 մեծ կովկիթ կաթն էր տալիս: Մի անգամ գիւղացին հիւրերի
 էր սպասում. խնամիքը հարևան գիւղից տեսութեան պիտի
 գային. կաթը շատ պիտի հարկաւորուէր. պէտք էր կարագ,
 սեր, մածոնն պատրաստել հիւրերի համար: Ի՞նչ անէր տան-
 տիկինը: Մտածեց, մտածեց խելօքը և վճռեց, որ երեք-չորս
 օր չըկթէ կովը: «Յետոյ վերջին օրը հինգ-վեց կովկիթ միան-
 գամից կըկթեմ», ասաց նա: Բայց ի՞նչ, երեք-չորս օրից յե-
 տոյ՝ երբ ուզում էր կթել, տեսաւ որ ցամաքել է. անկիթիլ
 մնալուց կաթը յետ էր տուել կովի ծծերում: Խեղճ տանտի-
 կինը նոր հասկացաւ, որ ամենայն ընդունակութիւն բթա-
 նում է, երբ չի գործածում:

18. Խ Ր Ա Տ

Մի՛ խնորհր Աստուծուց ոչ փող, ոչ պատիւ,
 Այլ քեզ կըթելու խելք, շնորհք, սիրտ ազնիւ,
 Երբէք մի պարծենար, թէ արդէն գիտուն ես.
 Որքան քան սովորեմ այն է օգուտ քեզ:
 Ընկերներիդ օգնող եղիր,
 Աղքատներին սէր ցոյց տուր.
 Տէրն ասում է՝ չէ անվարձ
 Նաեւ բաժակ մի ցուրտ ջուր:

19. ՓԻՂ ԵՒ ՔՈԹՈԹ

Փղապանը փոպոցներից անց էր կաղնում իւր ձեռնասուն
 փիղը՝ մարդկանց ցոյց տալու, փող հաւաքելու համար: Մար-
 դիկն էլ մեծ բազմութեամբ հետևում էին նրան: Յանկարծ մի
 փոքրիկ քոթոթ, սրտեղից որ էր, դուրս վազեց և սկսեց
 սաստիկ հաջել նրա վրայ: Մեծ շունը տեսաւ այդ և ասաց.
 «Չայնդ կտրիր, այ լակոտ, դու ո՞վ ես, որ փղի դէմ հաջում ես.
 անա դու հեւում ես. իսկ նա հաջելուդ էլ ուշք չի դարձնում.
 հանդարտ ու անխռով շարունակում է իւր ճանապարհը»:
 Ես հօ նրա համար չեմ հաջում, որ փղին վախեցնեմ,
 պատասխանեց քոթոթը. իմ միտքս այն է՝ որ ուրիշները
 նկատեն իմ արածը և ասեն. «Տեսէ՛ք՝ քոթոթն որքան քաջ է,
 որ փղի դէմ էլ կը հաջէ»:

20. ՏՂԱՅՈՅ ԱՂՕԹՔ

«Հայր մեր երկնաւոր, հայր ամեն մարդի,
 Դու ինձ ամեն օր տաս հազար բարի՝
 Կեանք, լոյս, կերակուր, հայր եւ քաղցրիկ մայր,
 Մեծ ու փոքրիկ քոյր, անուշիկ եղբայր.
 Իսկ ես ի՞նչ ունիմ, որ ինչ տամ Բեգի.
 Առջեւդ կընկնիմ, կենամ աղօթքի.
 «Շնորհըդ տուր ինձ, որ ծնողներիս,
 Ուսուցիչներիս եւ իմ մեծերիս
 Լինիմ սիրելի, իսկ Բեգ հաճելի»:

ԵՐԿՐՈՐԴ ԿԻՍԱՄԵԼԿ

ԷՆԹԵՐՅԱՆՈՒՐԵՆՆ ԵՄԱՋԻՆ ՉԻՐԿԵ

ԱՅՐՈՒԲԵՆԻՑ ՅԵՏՈՅ

ՅՐՋԱՆ ԵՐՐՈՐԳ

1. ԴԱՍԱԿԱՆ ԱՌԱՐԿԱՆԵՐ ԵՒ ԽԱՂԱԼԻՔ

Դասական առարկաներ՝ գիրք, զրիչ, քանոն, մատիտ, տետրակ, քարտախտակ, քարեզրիչ, թանաքաման, կաւիճ . . .

Խաղալիք՝ գնդակ, տիկին, հոլ, վեգ, չիլիկ, չիլկափայտ, պտուտակ . . .

ԲԵՐՈՆՈՅԻ ԵՒ ԳՐՈՒՈՐ

Քարեզրիչը դասական առարկայ է: Գնդակը խաղալիք է: Մատիտը, տետրակը, տիկինը, քանոնը, թանաքամանը, հոլը, չիլիկը, զրչահատը, գրատախտակը, քարտախտակը:

Գիրք՝ մէջը քաղցր միրգ:—Ինչ որ գրուեցաւ գրիչով, չի հանուիլ բահով, բրիչով:—Մատիտը մատիդ, կոշիկը ոտիդ, ճամպայ որ երթաս, միշտ լինին մօտիդ:—Հոլը կ'ուզէ խա-

րազան, որ պտոյտ գայ անխափան:—Վէլի կարմիրն է սիրուն՝ վաստակ է զարկողներուն:—2ուան ցատքիլն օգտակար շարժմունք է մանկանց համար:

Առածներ:—Ով կը կարգայ, նա մարդ ա — Ով կը խաղայ, նա կը կաղայ: - Ով կ'աշխատի, նա կ'ուտի:

Հաներուկներ.—1. Գլուխս կտրեցին, սրտիկս հանեցին, գինի խմացրին, լեզուս քացուեցաւ, խօսիլ սկսաւ:—2. Քանի որ ծեծը կ'ուտէր, ուրախութեամբ կը պտտէր, երբոր ծեծը վերջացաւ, ընկաւ գետին ու մեռաւ:

Ո Ի Ս Ո Ի Մ Ն Ա Բ Ը Ն

Ո Ր Ղ Ի Ն

Խնդրում եմ, հայրիկ,
Ասա ինձ, քաղցրիկ,
Ինչու ամեն օր
Եղբայր Գրիգոր
Չուտ է վեր կենում,
Եւ ուր է գնում.
Ինչու մինչև ճաշ
Տուն չէ յետ դառնում:

Հ ա յ ը ը

Աչքիս լոյս, եղբայրդ
Ամեն առաւօտ
Գարոց է գնում,
Եւ մինչև ճաշը
Այնտեղ է մնում.
Այնտեղ են գնում
Եւ միւս մանուկներ,
Նորա ընկերներ.
Նորա գնում են,
Որ ուտում առնեն
Եւ յետոյ բարի,
Խելօք մարդ լինեն:

Գ Ա Ս Ա Տ Ո Ի Ն

Դաստան մէջ նստած են աշակերտները: Աշակերտների առաջ նստած կամ կանգնած է վարժապետը: Վարժապետը սովորեցնում է: Աշակերտները սովորում են: Երբօր վարժապետը ներս է մտնում, աշակերտները ոտի են կանգնում և աղօթում են. յետոյ նրանք նստում՝ դասով են պարապում: Աշակերտները դասատանը կարդում են, գրում են, հաշւում են թուերով, երբեմն էլ նկարում են: Աշակերտների դիմացը դրած է մի մեծ դրատախտակ: Գրատախտակի մօտ դրած է կաւիճ և սպունգ: Գրասեղանների վրայ դրած են դասական առարկաներ՝ գիրք, տետրակ, քարետախտակ...: Քարետախտակի վրայ գրում են քարեգրչով:

ՋՈԿ-ՋՈԿ ԵՒ ՄԻԱՍԻՆ

Վարդանիկն ու Սաթինիկը իրար հետ խաղում էին: Վարդանիկն իր հօլն էր պտտացնում: Սաթինիկը տիկնով էր խաղում: Վարդանիկը բարկացաւ Սաթինիկի վրայ: «Իմ հօլին մի մօտենար, ինձ հետ խաղ մի անիր», ասաց:—Գու էլ իմ տիկնին մի ձեռք տար, պատասխանեց Սաթինիկը նեղացած:

Մանուկները յօնքերը կախեցին: Նրանք հեռացան իրարից և սկսեցին ջոկ-ջոկ խաղ անել: Բայց մենակ սկսած խաղն էլ երկար չըքաշեց և մեր մանուկները շուտով վեր գցեցին իրանց խաղալիքները:

Մանուկները իրանց խաղը ինչի՞ չ'շարունակեցին:

2. ՈՒՏԵԼԻՔ ԵՒ ԽՄԵԼԻՔ

Ուտելիք՝ հաց, գաթայ, բաղարջ, արգանակ, սպաս, փլաւ, խորոված, տապակած, մածոն, կարագ, իւղ, սեր, կարկանդակ . . .

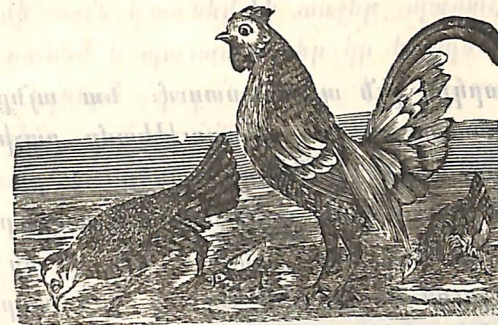
Խմելիք՝ ջուր, թէյ, սուրճ, գինի, գարեջուր, կաթ . . .

ԲԵՐԱՆՈՒԹ ԵՒ ԳՐԱՌՈՐ

Հացն ուտելիք է: Ջուրը խմելիք է: Գրեչը. գնդակը. գաթան. կաթը. մատիտը. մածոնը. սուրճը. սերը. քարե գրեչը. հուր. գրչահատը. փլաւը. գինին. խորովածը. գարեջուրը. արգանակը. պաքիմատը. պտուտակը . . .

Առածներ:—Հացն ուտելով, բանն անելով:—Աղ ու հաց, սիրտը բաց:—Հաց ու պանիր, կեր ու բանիր:—Գուշտը սովածին մանր կը բրդի:—Մի բաժակ ջուր, ով ուզի տուր:

Հանելուկներ:—1. ձերմակ տակառիկ, մէջն երկու կերպ ըմպելիք:—Օրան օրան շուռ է գալիս, ոտներ չունի, ման է գալիս, բերան չունի, կու է տալիս:

Ա Ք Ա Ղ Ա Ղ

Գու ինձ ասն, աքաղաղ,
Ոսկէ կատարիդ մատաղ,
Գարմիր միրուքիդ մատաղ,
Ինչի՞ ես շուտ արթնանում,
Բարձր բարձր երգ ասում,
Քաղցր քունս խանգարում:

Հ Ա Յ Ե Ի Զ Ո Ի Ր

I.

Մարդու գլխաւոր ուտելիքը հացն է: Հացը պատրաստում են ալիւրից: Առաջ ալիւրը մաղում են, յետոյ տաք ջրով շաղախում, խմոր են շինում. խմորը շաղախելիս՝ հետը թըրթ-խմոր են խառնում: Թըրթ-խմորին ասում են խաչ: Շաղախած խմորը լաւ հանցում են և ծածկում: Հունցած խմորը քիչ քիչ քացախում է տաշտի մէջ—գալիս է: Տանտիկինը վերցնում է եկած խմորը, գնդում է և այդ գնդերից հաց է թխում թոնգրի կամ հնոցի մէջ: Հնոցին փուռն են ասում:

II.

Ջուրը մարդիկ չեն պատրաստում: Նա այնքան հարկաւոր է, որ Աստուած ինքը առատութեամբ բաշխում է հարուստին էլ, աղքատին էլ: Մարդիկ խմելու ջուրը վեր են առնում աղբիւրներից ու գետերից: Ուր որ աղբիւր կամ գետ չկայ, մարդիկ գետինը խոր քանդում են, ջրհոր են շինում և այդ ջրհորի ջուրն են խմում: Առանց ջրի մարդս չի կարող ապրիլ. կենդանիներն էլ կը կոտորուին, եթէ ջուր չը լինի:

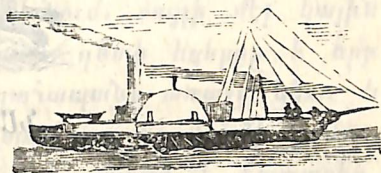
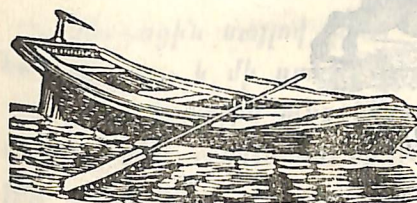
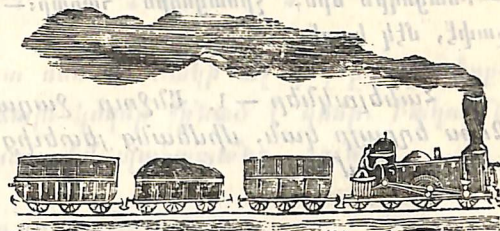
Ա Ղ Օ Թ Ք

Հայր մեր, որ երկնքումն ես, սուրբ լինի Քո անունը. գայ Քո թագաւորութիւնը. լինի Քո կամքը երկրի վրայ, ինչպէս երկնքումն է. մեր ամենօրեայ հացը այսօր էլ տուր մեզ. ներքի մեզ մեր պարտքերը, ինչպէս որ մենք ներում ենք մեր պարտապաններինը. մեզ փորձանքի մի տանիր, այլ ազատիր մեզ շարից, որովհետեւ Քոնն է թագաւորութիւնը, գորութիւնը և փառքը այժմ և յաւիտեան:

ԳԻՒՂԱՑԻՆ ԵՒ ՎԱՐՈՒՆԳԸ

Գիւղացին գնաց պարտէզ՝ վարունգ գոգանալու. Սողալով մօտեցաւ մարգերին և մտածում էր. «Այժմ կըքաղեմ մի տոպրակ վարունգ և կը տանեմ, կը ծախեմ, այն փողերով մի հաւ կ'առնեմ: Հաւը ձու կ'ածէ, թուխս կը նստի, ձագեր կը հանէ: Ձագերը կը մեծացնեմ, կը ծախեմ և մի խոզ կ'առնեմ: Խոզը տարէնը երկու երեք անգամ կը ծնի, կը բազմանայ: Խոզի ձագերը կը ծախեմ և մի մատակ ձի կ'առնեմ: Ձին քուռակ կը բերէ: Քուռակը կը մեծացնեմ, լաւ գնով

կը ծախեմ, մի տուն կ'առնեմ և առջևը պարտէզ կը շինեմ. վարունգ կը ցանեմ և պահապաններ կը կարգեմ, որ գոյ չը մտնէ և վարունգներս չ'գողանայ: Ես էլ ծածուկ կը դամ և կը կանչեմ. «է՛յ պահապաններ, այգիս լաւ պահպանեցէք»: Գիւղացին մտազմամբ այնպէս գոռաց, որ պարտիզպանները արթնացան, վրայ թափուեցան և լաւ ծեծեցին նրան:

3. ԶԻՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ, ՆԱԻԵՐ, ԿԱՌՔԵՐ

Շինութիւններ՝ եկեղեցի, ուսումնարան, տուն, պալատ, խրճիթ, գոմ, ախոռ, կալ, մարազ, ջրաղաց . . .

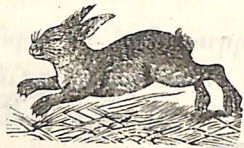
Նաւեր՝ մակոյկ, նաւակ, շոգենաւ, առագաստանաւ . . .

Կառքեր՝ սայլ, սայլակ, սահնակ, կառք, շոգեկառք, հանրակառք:

Տունը շինութիւն է: Մակոյկը նա է: Տետրակը դասական առարկայ է: Փլաւը, սահնակը, գրչահատը, եկեղեցին, շոգենաւը, ամբարը, թէյը, խորովածը, առագաստանաւը, գոմը, ջրաղացը, սայլը, գրատախտակը, հանրակառքը, քարետախտակը, պալատը, սուրճը, խրճիթը...

Առածներ:—Մինչև սայլը շուռ չի անցնիլ, ճանպէս չի գրատուիլ: —Իմացողին մին, չիմացողին հազար:—Մէկ ասան, հինգ լսէ, հինգ չափէ, մէկ կարէ:

Հանելուկներ — 1. Անշուր ջաղաց, անկրակ քաղարջ.— Չորս եղբայր կան, միմեանց յետեւից վազում են, քայց իրար չեն հասնում:

ՆԱՊԱՏՏԱԿ

Մի վազիր այդչափ արագ,
Իմ սիրունիկ նապաստակ,
Հատ պտտիկ ես տակաւին,
Թաթիկներդ կը յոգնին:
Քեզ կը բերեմ կաթն ու հաց,
Հարբեջրով համեմած,
Ուտես, խրմես, գօրանաս,
Բանից կարօտ չը մընաս:
Ծանր-ծանր կը քայես,
Սիրաս վեր վեր կը հանես,
Պարձակեմ քեզ, երբ ուզես,
Կերթաս, ազատ կ'արածես:

Տ Ո Ւ Ն

Մեր տունը մեծ չէ. նա երեք սենեակ ունի և մի խոհանոց: Սենեակներից մէկում ես ու եղբայրս սովորում ենք մեր դասերը: Երկրորդ սենեակում մենք ճաշում ենք. նրա մէջ դարսած են շատ աթոռներ, մի մեծ սեղան և մի պահարան: Ամենից մեծ սենեակում մենք քնում ենք. դա կոչւում է ննջարան:

Մեր տան բակը շատ մեծ է: Բակի աջ կողմը մի փոքրիկ պարտէզ կայ, իսկ ձախ կողմը շինած է գոմը: Բակումն է լինում մեր տան հաւատարիմ պահապանը—չունը:

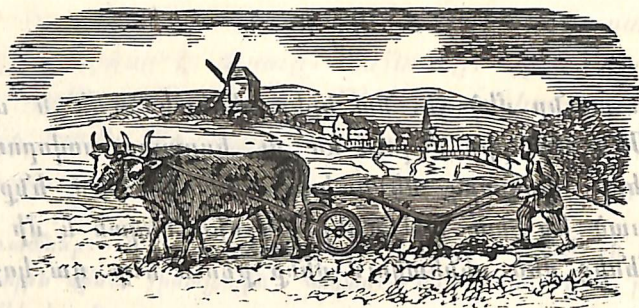
ԽՆԳԻԻՐ ԱՌԱԿԱԶԵԻ

Գիւղացին սայլով խոտ էր տանում. սայլի մէջ կային նաև մի գայլ և մի գառը: Նա հասաւ գետի եզերքը և երբ ուզում էր կամրջից անց կենալ, պահապանն առաջն եկաւ և ասաց. «Եթէ ուզում ես, որ թող տամ առանց վարձի կամրջից անցկենաս, մի պայման կայ, որ պէտք է կատարես. պէտք է ապրանքդ ջոկ ջոկ անցկացնես՝ գայլը, գառը և խոտը, քայց այնպէս, որ իրարու վնաս չ'հասցնեն»:

Ի՞նչ անէր գիւղացին. եթէ առաջ գայլը տանէր, գառը կ'ուտէր խոտը,—եթէ խոտը տանէր, գայլը կը պատառոտէր գառնուկը: Մտածեց, մտածեց մեր գիւղացին և իւր ապրանքն այնպիսի հնարքով անցկացրեց, որ մէկը միւսին ամենևին վնաս չտուեց:

Հիմա իմացէք, թէ գիւղացին իւր ապրանքն ինչպէս անցկացրեց:

4. ԳՈՐԾԻՔ ԵՒ ՍԱՐՔ

Գործիք՝ դանակ, գզալ, պատառաբաղ, ասեղ, բորոց, մկրատ, կացին, մուրճ, սղոց, արօր, գուլթան, ցաքան, գերանդի, մանգաղ, թի, բաճ, թուր, դուր, ուրագ . . .

Սարք՝ սանձ, թամբ, փորքաչ, ասպանդակ, կապ*, կրծկալ**, թիկնափոկ:

Դանակը գործիք է: Սանձը սարք է: Սայլը կառք է: Արօրը. կաթը. թամբը. մանգաղը. սպասը. փորքաչը. բաճը. ուրագը. կրծկալը. մկրատը. եկեղեցին. պատառաբաղը. գերանը. սղոցը. հողը . . .

Սուածներ:—Բզի գլխին բռունցքով տալ չի վնիլ:—Ուրագն իր կոթը չի տաչիլ:

Հանելուկներ:—1. Տապանը փայտ է, մեռելն երկաթ է, երբոր ձայն կրտայ, աշխարհ կրթնդայ.—Փտած փայտը փորեցին, առիծը մէջը թաղեցին:

*) նոխայ: **) Ձիու լուծը, վզնոցը:

ԱՌՆԻՑՏԵԱՆ ԱՂՕԹՔ

«Փնօր ստեղծողիս, որ բուն անուշիկ Տուաւ իմ աչքիս, արթնացրեց հիմիկ. Ծագեց իմ վերայ սիրունիկ արև. Մայրիկս տուաւ ինձ քաղցրիկ բարև. Հայրս համբուրեց, առաւ ինձ գիրկը. Ինչպէս հովիւը—փոքրիկ գաւառուկը»
«Աստուած իմ և տէր, մինչև այս կէտիս Դու ես պատրաստել իմ ամեն բարիս. Տուր որ անմեղիկ մնամ մըշտական, Չատին սիրելի, քեզ հաճոյական»:

Մ Ե Ր Ը Ն Տ Ա Ն Ի Ք Ը

Ես մի փոքրիկ երեխայ եմ: Ես ունիմ հայր ու մայր: Հայրս ու մայրս ինձ շատ են սիրում: Ես երկու բոյր և մի եղբայր էլ ունիմ: Ծնողքս նրանց էլ են շատ սիրում: Հայրս ու մայրս մեզ կերակրում են. նրանք մեզ ուտելիք ու հագնեւիք են տալիս. նրանք մեզ պահում, պահպանում են: Մենք շատ ենք սիրում մեր ծնողներին և նրանց համար աղօթք ենք անում:

Վ Ա Խ Կ Ո Տ Յ Ո Վ Հ Ա Ն Ն Է Ս Ը

Յովհաննէսի մայրը տաշտի մէջ խաչ հունցեց և դրեց վառարանի մօտ, որ քացախի, իսկ ինքը դրացու տունը գնաց:

Յովհաննէսը մթնով տուն վերադարձաւ, կանչեց, ձայն տուաւ,—մարդ չ'կար: Յետոյ նա ուզեց կրակ վառել, բայց երբ վառարանին մօտեցաւ, պճպճալու ձայն լսեց. «Երևի թէ քաջք է» մտածեց Յովհաննէսը և վախից սկսեց փախչիլ:

Գրպուածով կրակախառնին ոտովն ընկաւ և նրա ծայրը ճակատին դիպաւ: «Վայ, մայրիկ, վայ, օգնութեան հասէք», գուաց Յովհաննէսը և ուզում էր տանից դուրս փախչիլ. բայց դուրս վազելու ժամանակ տրեխի ծուպը դրան տակը մնաց և Յովհաննէսը փռուեցաւ չէմքի վրայ ու ողբալի ձայնով գոռում էր. «Վայ, մայրիկ, վայ, օգնեցէք, ազատեցէք, քաջքերը բռնել են ինձ»:

Այս գոռում-գոչումը լսեցին դրացիքը, եկան, վերցրին կիսակենդան Յովհաննէսին, բայց երբ դործի էութիւնն իմացան, սկսեցին նրա վրայ ծիծաղիլ: Յետոյ շատ ժամանակ անցաւ և դեռ ամենքը Յովհաննէսին բարկացնում էին ու ասում, թէ ինչպէս նա չամաշեց ու տաշտի խմորից, անկիւնում գրուած կրակախառնից ու իւր տրեխի ծուպից վախեցաւ:

5. ԿԱՐԱՍԻՔ ԵՒ ԱՄԱՆՆԵՐ

Կարասիք՝ սեղան, աթոռ, բազկաթոռ, գահաւորակ, բազմոց, մահճակալ, օրօրոց, պահարան, գզրոց, նստարան:

Ամաններ՝ գաւաթ, ափսէ, բաժակ, կուժ, հեշտաւեռ, կաթսայ, շիշ, սրուակ, պնակ . . .

Սեղանը կարասիք է: Գաւաթն աման է: Ափսէն. բազկաթոռը. գահաւորակը. սրուակը. բաժակը. արօրը. կաթսան. տունը. սայլը. օրօրոցը. շիշը. գզրոցը. արգանակը. գնդակը. թաւան. նստարանը. գինին. տետրակը. գրչահատը. դանակը. շոգենաւը. շոգեկառքը. հեշտաւեռը. թէյը. գաթան. պանիրը. բազմոցը . . .

Առածներ.—Այ կուժ, քեզ ասեմ, այ կուլայ, դու իմացիր:—Մի բաժակ ջուր, ով ուզի տուր:—Կուժը ջրի ճանապարհին կըրտարի:—Աւերորդ կահ կարասի՛ պատճառ է շատ վնասի:

Հանելուկներ.—1. Չորս եղբայր մէկ գտակի տակ, կարծում եմ՝ որ չգտաք:—2. Վերեւից երդիկ, ներքեւից դռնակ, մէջտեղումը ջուր ու կրակ:

Ա Թ Ո Ռ Ե Ի Գ Ա Ի Ա Թ

Աթոռը շինում են փայտից: Աթոռն ունի չորս ոտը, նստելատեղ և մի թիկունք: Նստելատեղը հիւսած է ծղօտից. նա տախտակից կամ փափուկ կտորից էլ է լինում: Աթոռ շինողին ատաղձագործ են ասում:

Գաւաթը շինում են կաւից: Կաւը բարակ մաղում են, շաղախում, հունցում և ուզած ձևը տալիս: Զաղախը ցամաքում է արևի տակ: Ցամաքած գաւաթները դնում են հնոցի մէջ և սաստիկ կրակ են վառում տակը: Տարութիւնից կաւը կարծրանում է: Գաւաթ շինողին բրուտ են ասում:

Ա Ր Ե Ի

«Արև-արև, դուրս արի,
Քեզ բերել ենք աչքալոյս,
Քո քուրիկը՝ լուսինկան,
Բերաւ չամիչ մէկ աման.

Ամպը եկաւ—մուխ արաւ,
 Չամիչն աչքերէս կորաւ:
 Բայց երեսդդ, արեգակ,
 Մէկ բուն շամիչ քեզ կրտանը»:
 —Օ՛խ, արևին խաբեցինք:
 Ամպի տակից հանեցինք:

Մ Ե Ղ Ո Ւ Ե Ի Ճ Ա Ն Ճ

Ճանճերը գոհ չէին իրանց կացած տեղից. նրանք խորհուրդ արին, որ ուրիշ երկիր գնան: Բայց մենակ չէին ուզում գնալ. իրանցից մէկին ուղարկեցին մեղուի մօտ, որ նա էլ գայ:

Մեղու եղբայր, սասց ճանճը, չար մարդիկ դադար չեն տալիս մեզ այստեղ. հերիք չէ, որ ամեն բան ծածկում են մեզանից, լուսամուտներումն էլ թոյն են դնում, որ ուտենք ու մեռնենք: Խրճիթներում մեզ չեն նեղացնում մարդիկ, բայց այնտեղ էլ ուրիշ թշնամի ունինք՝ սարդերը ձգում են իրանց ոստայնները, մեր ոտները մճրճում են, մեզ խեղդում, մեր արիւնը ծծում: Արի, մեղու եղբայր, գնանք, հեռանանք այստեղից»:

Մեղուն լսեց և պատասխանեց. «Գուր գնացէք, ուր որ կամենում էք, ես ձեր ընկերը չեմ. ինձ համար այստեղ էլ շատ լաւ է. ամենքը պատուում են ինձ ու սիրում. ես էլ ամենքին օգուտ եմ տալիս. իմ մեղրը թէ՛ չար և թէ՛ բարի մարդի, թէ՛ հարուստի և թէ՛ աղքատի ճաշակը քաղցրացնում է. իմ տուած մոմը Աստուծու տաճարն է լուսաւորում: Գուր գնացէք, ուր որ կամենում էք. միայն գիտենար, որ ամեն տեղ էլ ձեզ կըհալածեն, որովհետև ոչ որի օգուտ չէք տալիս. բացի օգուտ չտալը, ձանձրացնում էլ էք»:

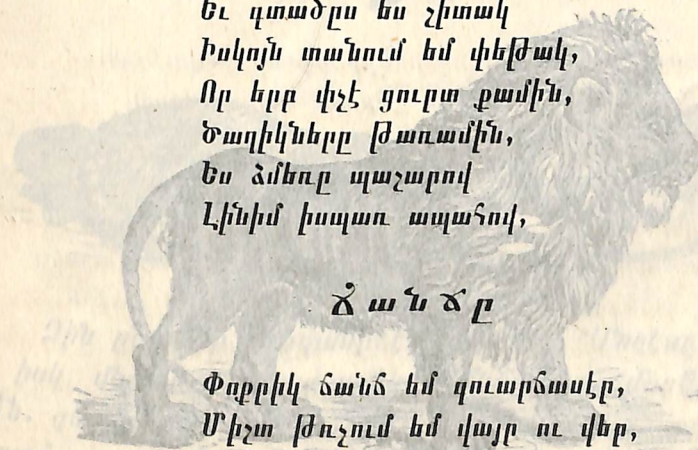
Մ Ե Ղ Ո Ւ Ե Ի Ճ Ա Ն Ճ

Մ Ե Ղ Ո Ւ Ե Ի Ճ Ա Ն Ճ

Գարուն, ամառ, ամեն օր
 Ես գնում եմ դաշտ ու ձոր,
 Աշխատում եմ ես անվերջ,
 Մեղր պտրում ծաղկանց մէջ,
 Եւ գտածըս ես շիտակ
 Իսկոյն տանում եմ փեթակ,
 Որ երբ փչէ ցուրտ քամին,
 Ծաղիկները թառամին,
 Ես ձմեռը պաշարով
 Լինիմ իսպառ ապահով,

Ճ Ա Ն Ճ

Փոքրիկ ճանճ եմ գուարճասէր,
 Միշտ թռչում եմ վայր ու վեր,
 Մի հով տան մէջ, մի բակում,
 Սաստիկ արևի տարում.

Կերուխումից, խաղից ջուկ
Իսկի շունիմ ուրիշ հոգ,
Եւ ներկայով բաւական,
Միտք չեմ բերում ապագան:

6. ԳԵՆԴԱՆԻՆԵՐ

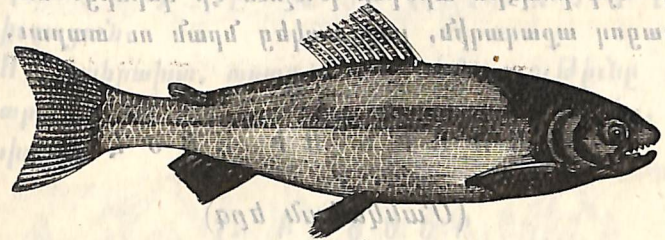
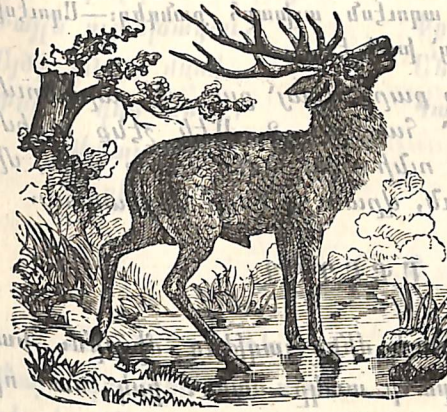
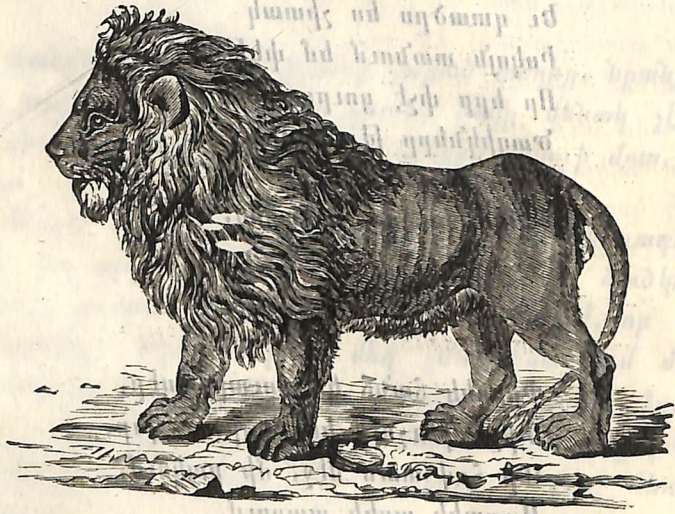
Չորքոտանի կենդանիներ՝ ձի, կով,
ոչխար, գայլ, արջ, կատու, շուն, փիղ, առիւծ...

Թռչուններ՝ ծիծեռնակ, սոխակ, հաւ,
բաղ, սագ, հնդուհաւ, արծիւ, ցին, բու...

Ձկներ՝ կարմրախայտ, իշխան, կողակ, գե-
ղարբունի, տառեխ, օրագուլ, կապուտ...

Սողուններ՝ օձ, մողէս, գորտ, կրիայ...

Միջատներ՝ մեղու, ճանճ, մոծակ, մր-
ջին, մորեխ, բզէզ, կարիճ, թիթեռ...

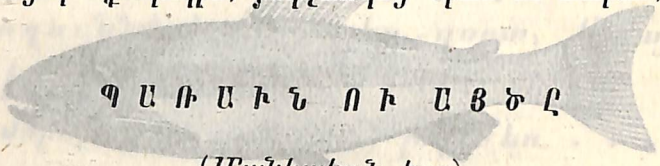
Չին ընտանի կենդանի է, իսկ օձը: Մողէսը սողուն
է, իսկ մողոն: Ծապաստակը. ծնծողուկը. մորեխը. ոգ-
նին. գեղարբունին. կովը. էջը. թիթեռնիկը. օրագուլը.
արտոնտը. մրջինը. կրիան: Ի՞նչ բան են զրատախտակը
եւ զրատեղանը. հօլը եւ սուրճը. պանիրը եւ մահճակալը:

Առածներ:—Չան հետ ընկերացիր, փայտը ձեռքիցդ մի գցիր:—Գայլի անունն է կոտրած, աղուէսն աշխարհ քանդեց:—Աղուէսի գունչը խաղողին չըհասաւ, ասեց՝ խաղ է:

Հանելուկներ —1. Քարը քարի վրայ՝ քար չէ, արածում է՝ տաւար չէ, ձու է ածում՝ հաւ չէ:—2. Մէկ շէնք ունիմ բարձր ու շարժուն, ներքեւն ունի չորս հատ հաստ սիւն, մի դուռ փոքրիկ, նեղ, գալարուն, վրան շքեղ մի վերնատուն:

Ե Ր Կ Ո Ւ Ա Ք Ա Ղ Ա Ղ

Երկու արագալ կռուեցին և մինը յաղթեց միւսին: Նա՛ որ յաղթուեցաւ, փախաւ, սրահի տակը մտաւ. իսկ նա՛ որ յաղթեց, բարձրացաւ կտուրը և հպարտ-հպարտ «ծուլլուղու» կանչեց: Այդ ըտեպին արծիւը թռչում էր վերեւից. նա տեսաւ հպարտացող արագալին, յափշտակեց նրան ու տարաւ, անուշ արաւ:

Պ Ա Ռ Ա Ի Ն Ո Ւ Ա Յ Ծ Ը

(Մանկական երգ)

Կար-չըկար երբեմն
Աղքատ մի պառիկ.
Ունէր մեր պառաւը
Կաթնատու այծիկ,
Չալիկ-մալիկ
Կաթնատու այծիկ:

Պառաւը ձմեռը
Այծիկը պահեց,
Իր բերնի պատառը
Նրրա հետ կիսեց,
Սիրով—յօժար
Նրրա հետ կիսեց:

Երբ ձիւնը հալուեցաւ,
Բրտաւ կանաչ խոտ,
Պառաւը այծիկը
Դուրս տարաւ արօտ,
Ուրախ-գուարթ
Դուրս տարաւ արօտ:

Յանկարձ փըչեց քամին,
Մըթնեց երկինքը,
Թանձր մառախուղը
Պատեց գետինքը,
Վայ-վայ, վնայ-վնայ,
Պատեց գետինքը:

Պառաւը խիտ տխրեց.
Գայլն ուրախացաւ,
Այծի անուշ մտով
Փորին դեղ արաւ,
Կերաւ-լափեց,
Փորին դեղ արաւ:

Պառաւը կանգնած էր
Փունջ խոտը ձեռին,
Անմխիթար ձայնով
Կանչում էր այծին՝
«Եկ—եկ, եկ—եկ»,
Կանչում էր այծին:

Օ Չ Ը

Չմեռն էր: Գիւղացին անտառ գնաց փայտ կտրելու: Փայտ կտրելիս՝ նա տեսաւ մի օձ, որ ցրտից սառել, փետացել էր: Բարի գիւղացին խղճաց օձին, վերցրեց, դրեց կրակի մօտ, որ տաքանայ: Օձը տաքացաւ թէ չէ՝ վրայ վազեց, որ կծէ գիւղացուն:

«Ո՛վ ապերախտ, ասաց մարդը, իմ լաւութիւնը դրանով ես վճարում»: Այս ասաց ու կացնի քիւփով խփեց, գլուխը ջախջախեց:

Դ. Բ Ո Յ Ս Ե Ր

Ծ ա ու ե ՚ հացի, կաղնի, լորենի, խնձորի-
խնձորենի, տանձի-տանձենի, ընկուզենի, թզե-
նի, թթենի . . .

Թ փ ե ՚ մորենի, վարդենի, մոշի, մասրի...
Բ ա ն ջ ա Ր ե ղ է ն՝ սիսեռ, լոբի, սոխ, բողկ...
Հ ա ց ա բ ո յ ս ե ՚ ցորեն, գարի, վարսակ,
կորեկ, հաճար, բրինձ . . .

Խ ո տ ե ՚ անանուխ, ռեհան, եղինջ, թըր-
թընջուկ, աւելուկ . . .

Ծ ա դ ի կ ն Ե ր՝ մանուշակ, շուշան, յասմիկ,
նարգէս, շահոքրամ, քրքում . . .

Ս ու Ն կ Ե ր՝ կարմրաստկոն, ոչխարաստկոն,
գայլաստկոն, անտառաստկոն . . .

Խոնորենին ծառ է, իսկ վարդենին թուփ է: Անա-
նուխը խոտ է, իսկ սիսեռը. ցորենը. կարտոփիլը. կաղ-
նին. մորենին, լոբին. գարին. ընկուզենին. ճակնդեղը.
սամիթը. քրինձը. կաղամբը. կեռասը. կորեկը. վարունգը.
կարմրաստկոնը. սիսեռը. մանուշակը. մասրին. շահոքրա-
մը. ունանը. վարսակը. թրթընջուկը. քրքումը. հաճարը.
քողկը. աւելուկը. շուշանը . . .

Առածներ:—Ծառն արմատից կըչորանայ:—Պտղատու ծառը
գլուխը կախ կըպահի:—Մի ծաղկով գարունը չի լինի:—Քարի ծառը
բարի պտուղ կը բերի, չար ծառը չար պտուղ կըտայ:—Ամեն ծառ
իւր պտղից կըճանաչուի:

Հանելուկներ:—1. Է նա կանաչ կոճակ կոլոր, մաքուր
հիւթով լցուած տկճոր, կարմիր մեղուք ներսը բոլոր, եղբայր,
դու կեր իբր մեղրի ծոր:—Բռնեմ ափովս, շաղ տամ թա-
թովս, մեռնի տարով, ապրի բարով:—3. Ոսկէ կճուծիկ, մի-
ջուկն անուշիկ:

ՄԱՆՈՒՉԱԿ

Կապոյտ գլխով, կանաչ ոտով
Ես ծաղիկ եմ անուշ հոտով,
Թէև տունկս փոքրիկ է՝ ցած,
Արօտներում միշտ թագկացած,
Քայց իմ փունջըս ամենի տան՝
Թէ աղբատի, թէ մեծատան,
Իբրև գարնան առաջին գարդ,
Կարէ տեսնել ամեն մի մարդ:
Ես եմ սիրուն գարնան գուշակ,
Իմ անունս է մանուշակ:

ԱՂՈՒՅՍԸ ՈՒ ՃՍԿԱՐԸ

Աղուէսը վայրենի կենդանի է. նա միս է ուտում: Ճագարն էլ վայրենի կենդանի է, բայց խոտ է ուտում: Ճագարը գետնի տակը խոր ծակում է, իրան համար որջ է շինում. բայց որջը փոքր է լինում ու նեղ, որովհետև ինքն էլ փոքր է:

Աղուէսը ճագարին թշնամի է:

Մի անգամ աղուէսը մտենում է ճագարի որջին և ասում է. «Ճագար, ինչի՞ ես խոր փոսի մէջ մտել. դուրս արի այդ մութը ծակից, արածիր պայծառ արևի տակ»:

«Շնորհակալ եմ, պատասխանում է ճագարը. երբոր այդտեղից կը հեռանաս, խրատդ կըլսեմ ու դուրս կըգամ: Բայց քանի որ այդտեղ ես, հանգիստ կընստեմ բնիս մէջ. քեզ պէսների բարեկամութիւնից ես միշտ փախչում եմ»:

Ա Ն Չ Ր Ե Ի

Անձրի-անձրի, ցած արի,
Բըսցո՛ւր ցորեն ու գարի,
Բըսցո՛ւր ծաղիկ, կանաչ խոտ,
Ալ է փոշի, մարբէ օդ:
Անձրի, անձրի, ցած արի,
Գալդ ամենուս բարի:

Ց Ո Ր Ե Ն Ե Ի Գ Ա Ր Ի

Գիւղացին երկու օրավար հող ունէր: Մի օրավարում նա ցորեն ցանեց, միւսում գարի: Արտերն աճեցին, բարձրացան, հասկեր գցեցին: Մի օր գարին սկսեց խօսել. «Ցորեն եղբայր, ասաց նա, վատ տեղ է ցանել մեզ մեր տէրը. այս գիւղը շատ աղքատիկ է՝ ոչ ոսկի ունի, ոչ արծաթ. ո՛վ

պէտք է մեր յարգը ճանաչէ, մեզ գին տայ: Արի, ցորեն եղբայր, թողենք ու հեռանանք այս գիւղից. արի գնանք այնտեղ, ուր ոսկի շատ կայ»:

Ցորենը լսեց զբացու խօսքերը և ասաց. «Չատ ափսոսում եմ, գարի եղբայր, որ միայն քիստըդ ես երկարացրել, իսկ խելքդ կարճ է մնացել. ինչի մենք ման գանք ոսկու յետևից. մեր արժէքն այնքան մեծ է, որ ոսկին ինքն իրան մեր դուռը կըգայ»:

Ց Ն Ա Ն Ք Ե Բ

Թ ա ն կ ա գ ի ն մ ե տ ա լ ն ե թ՝ ո ս կ ի, պ լ ա տ ի ն, արծաթ:

Հ ա ս ա Ր ա կ մ ե տ ա լ ն ե թ՝ երկաթ, պղինձ, արծիճ, կլեկ . . .

Թ ա ն կ ա գ ի ն ք ա Ր Ե թ՝ անդամանդ, զրմրուխտ, յակինթ . . .

Հ ա ս ա Ր ա կ ք ա Ր Ե թ՝ աղաքար, որձաքար, չէչաքար, աւազաքար, կայծաքար, կրաքար . . .

Հ ո Ղ Ե թ՝ սևահող, աւազահող, կաւ, կիր . . .

Ի՞նչ է անում վարժապետը. աշակերտը. քահանան. հողագործը. վաճառականը. հովիւը. որսորդը. ձկնորսը. թրո՛ւտը. քարտաշը. կօշկակարը. ծի՛ն. կո՛վը. մեղու՛ն. շն՛նը.

Ի՞նչ քան է ոսկին. երկաթը. որձաքարը. անդամանդը. կանը. պլատինը. արծիճը. զմրուխտը. չէչաքարը. կն՛ը. արծաթը. պղինձը. գա՛ծը . . .

Առածներ:—Ապրիլ կայ՝ երկաթ է, ապրիլ կայ՝ արծաթ է:—
Ոսկին փոքր է, բայց զինը մեծ է:

Հանելուկներ:—1. Երկու եղբայր խիստ որոնուած, երկուսն էլ մէկ մօրից ծնուած, մեծի փոքր է պատին ու գին, փոքրը յարգի եւ թանկագին:—2. Կլորակ, դեղին, աշխարհի սիրելին:

Ո Ս Կ Ի Ն Ե Ի Ե Ր Կ Ա Թ Ը

Ոսկին և երկաթը վիճում էին միմեանց հետ:

«Ես ամենից լաւ մետաղն եմ, ասում էր ոսկին. ամենքը դովում են ինձ, պատիւ են տալիս, ամենքը սիրում են ինձ. մարդկանց համար ես փող էլ եմ, զարդարանք էլ. ինձանից ինչ ասես շինում են՝ սիրուն շղթաներ, թանկագին մանեակներ, մատանիք, քորոցներ . . . Էհ, էլ ինչ երկարացնեմ, առանց ինձ մարդու կեանքը կեանք չէ, այլ տանջանք է: Եթէ ուզենամ, ամբողջ աշխարհը մենակ կըզենեմ»:

Երկաթն ասաց. «Չատ ես պարծենում, ոսկի աղայ, և իրաւունք էլ ունիս. մարդիկ քեզ շատ են երես տալիս: Բայց մենակ դու չես աշխարհի տէրը. երբ մարդս ուզում է ապահով ապրել, նրան երկաթ է հարկաւոր. տուն շինելու համար ոսկէ կացնով չեն կտրում փայտը. հաց ունենալու համար ոսկէ արօրով չեն վարում հողը. գազաններից պաշտպանուելու համար ոսկէ հրացան չեն բանեցնում: Եթէ դու, աղայ ջան, կարող ես աշխարհ գնել, ես էլ, լաւ գիտենաւ, կարող եմ բոլորը ձեռքիցդ խլել»:

Գ Ա Ռ Ն Ո Ւ Մ Ա Յ Ր Ը

—Ի՞նչ ես լալիս, գանուուկս,

«Խիստ ծեծ կերայ, մայրիկ»:

—Քեզ ով ծեծեց, արեիկ:

«Մէկ շար պառաւ, իմ մայրիկ»:

—Ինչի՞ ծեծեց քեզ, գանուուկ:

Ծառի տակն էի, մայրիկ»:

Ինչո՞վ ծեծեց, նազանի:

«Հաստ ճիւղտով, իմ նանի»:

—Ո՞րտեղի՞ց զարկեց, անուշիկ:

Ոտիկներին քնքուշիկ»:

—Ի՞նչպէս լացիր, անմեղիկ:

«Մէ, մէ, մէ, մէ, իմ մայրիկ»:

9. Մ Ա Ր Դ Ը

Մ ա Ր մ ՚ ն ի ա ն դ ա մ ն ե Ր ը՝ գլուխ, պա-
րանոց, բուն, ձեռներ, ոտներ:

Գ լ խ ի մ ա ս ե Ր ը՝ գազաթ, ծոծրակ, քունք,
ձակատ, դէմք:

Դ է մ ք ի մ ա ս ե Ր ը՝ յօնքեր, աչքեր, քիթ,
թշեր, բերան, կզակ:

Գլուխը մարմնի մասն է. դէմքը. աչքը. ծոծրակը.
բերանը. գազաթը. ձեռները. կզակը. ոտները. ձակատը.
յօնքերը. քունքը. թշերը. պարանոցը. քիթը. աչքերը:

Առածներ:—Ատուած ձեռք է տուել՝ բան շինելու համար:—
Հացն ուտելով, բանն անելով:—Բանի անունը տալիս՝ գլխի ցաւը
բւնում է:—Ծոյլ մարդու ձեռները միշտ փլաւ են ուտում:—Մի
ձեռը ծափ շի տալ:—Մարմնու ճրագն աչքն է:

Հանելուկներ:—1. Մէկը կանգնած խօսում է, երկուսն ալանջ են դնում, իսկ երկուսը նայում են:—2. Երկու սենեակ մի սինանի:

Ձ ու տ ա ս ե լ ու կ:—Փոկակապ Յակոբ ապէր, թէ կարաս մի փոկ կապես, ես քեզ կասեմ՝ շնորհքդ շատ, փոկակապ Յակոբ ապէր.

ԵՐԵՎԱՆԻ ԱՂՕԹՔ

Տէր Աստուած իմ, Տէր բարերար,
Իու պահպանէ ինձ այս գիշեր,
Տուր հօրս և մօրս կեանք երկար,
Հանգստութիւն ու լաւ օրեր:
Քո սուրբ հրեշտակըդ մեր մօտից
Չըհեռանայ ամենեին,
Այլ պահէ միշտ փորձանքներից,
Արթնացրնէ զուարթագին:

ՈՋՆԻՆ ԵՒ ԳԱՅԼԸ

Սոված գայլը մի օր թափառում էր դաշտումը և ուտելու բան էր որոնում. Քանի օր էր՝ նա ոչինչ չէր կերել. խեղճի փորը վեց-վեց էր անում: Այդ միջոցին նա տեսաւ մի փորրիկ կենդանի, որ կամաց կամաց առաջ էր գալիս: Սա փշոտ ոզնին էր: Գայլը մօտեցաւ նրան: Ոզնին ոտնուձեռը հաւաքեց, կծկուեցաւ, փշերը ցից արեց: Գայլը դժուարի բռնուեցաւ. նա մտածեց խորամանկութեամբ բանը գլուխ բերել: «Սիրուն ոզնի, ասաց նա, այդ ի՞նչ սիրունիկ ոտիկներ, ի՞նչ նազանի դունչ ունիս. ափսոս միայն, որ զգեստդ

փշոտ է. ի՞նչ կըլինի, ընկերիկ, քնքուշ փորդ գոնէ չծածկես այդ անպիտան փշերով»:

Ոզնին քթի ծայրը դուրս հանեց և ասաց. «Հանգիստ թող ինձ, գայլ, գովասանքիդ կարօտ չեմ: Շնորհակալ եմ Աստուծուց, որ մարմինս ծածկել է փշերով: Եթէ այս փշերը չլինէին, դու ուրիշ լեզուով կըխօսէիր հետս»:

10. ՉԵՌՆԵՐԻ, ՈՏՆԵՐԻ ԵՒ ԲՆԻ ՄԱՍԵՐԸ

Չ ե ո ն ե ռ ի մ ա ս ե ռ ը՝ դ աս տ ա կ, ար մ ու լ ն կ,
ու ս:

Ո տ ն ե ռ ի մ ա ս ե ռ ը՝ ա գ դ ր, ս ր ու ն ք, գ ար -
չ ա պ ար:

Բ ն ի մ ա ս ե ռ ը՝ կ ու ը ծ ք, փ ու ռ, կ ող ե ռ, թ ի -
կ ու ն ք, մ է ջ ք:

Գիրքը դասական առարկայ է. շուրջ. գնդակը. սեղանը. կացինը. խորովածը. կովը. նապաստակը. կատուն. թրթռնշուկը. վարդենին. խնձորենին. օձը. գորտը. մոծակը. երկաթը. ծառը. քարը.

Ե Ր Կ Ո Ւ Ն Ո Վ Ի Ի

Պետրոսն ու Կարապետը դաշտից տուն էին գալիս: «Գիտես, Պետրոս, ասաց Կարապետը, եթէ քո ոչխարներից մէկն ինձ տաս, իմ հօտը քոնիցը երեք անգամ շատ կըլինի»:

—Ոչ, պատասխանեց Պետրոսը, աւելի լաւ է՝ դու քո ոչխարներից մէկն ինձ տուր, այն ժամանակ մենք հաւասար կունենանք:

ՈՒԼԵՐՆ ՈՒ ԳԱՅԼԸ

Լինում է—չի լինում մի այժ: Այս այժն անտառում իրան համար տուն է շինում և իր զուակները—փոքրիկ ուլերի հետ բնակում է նրա մէջ: Ամեն առաւօտ մայրը դուրս է գնում արածելու: Գնալուց առաջ նա ասում է իր ձագերին: «Որդիք, դռները փակեցէք, հանգիստ կացէք և եթէ դրոշից մարդ գալու լինի, դուռը բաց չանէք»: Ասում է ու գնում: Գաշտումը լաւ արածելուց, կուրծը կաթնով լցնելուց յետոյ, այժը տուն է գալիս: Տան դռները փակ են: Նա պոզերով դուռը ծեծում է ու կանչում:

«Չալիկ-մալիկ ուլիկներ,
Չալ-պըտուրիկ այժիկներ,
Ելէք, բացէք տան դուռը,
Պատրաստ է ձեր ապուրը»:

Ուլերը բաց են անում դուռը: Մայրը ծիծ է տալիս նրանց և կրկին գնում է արածելու:

Այս ամենը տեսնում ու լսում է գայլը. նա մտքումը գնում է, որ խաբելով ներս մտնէ ուլերի փարախը, երբ մայրն այնտեղ չըլինի: Մի օր, երբ այժը դուրսն է լինում, գայլը կամաց-կամաց գալիս է, թաթով դռանը խփում է ու կանչում.

«Չալիկ-մալիկ ուլիկներ,
Չալ-պըտուրիկ այժիկներ,
Ելէք, բացէք տան դուռը,
Պատրաստ է ձեր ապուրը»:

Ուլերը մի լաւ ականջ են գնում. նրանք հասկանում են, որ դուռը ծեծողն իրանց մայրը չէ և պատասխանում են. «Գու մեր մայրը չես, կորիք, հեռացիք այդտեղից. մեր մայրը բարակ ձայն ունի ու քաղցր է մկկում, դուռն էլ պոզերով է

ծեծում»: Ասում են ու դուռը բաց չեն անում: Գայլը թողում՝ հեռանում է: Փոքր ժամանակից յետոյ գալիս է մայրը. նա գովում է ուլերին, որ դուռը բաց չեն արել.—«Գուք շատ լաւ էք արել, որդիք, որ դուռը բաց չէք արել, թէ չէ՛ նա ձեզ ամենքիդ էլ կ'ուտէր»:

Ձ Ի Ի Ն

Ձիւն է գալիս փաթիլ-փաթիլ,
Աղբատն ասեց՝ տունս է քաթիլ. *)
Պառան ասեց՝ մոզիս կորաւ,
Գայլն ասեց՝ փորիս դեղ է:

11. ԱՉՔԻ, ԲԵՐԱՆԻ, ԴԱՍՏԱԿԻ ԵՒ ԳԱՐՉԱԳԱՐԻ ՄԱՍԵՐԸ

Աչքի մասերը՝ բիբ, ծիածան, սպիտակոց, կոպեր, արտւանուներ:

Բերանի մասերը՝ շրթուներ, ծնօտներ, լնդեր, ատամներ, լեզու, քիմք, կատիկ, կոկորդ, շնչափող:

Գաստակի մասերը՝ մատներ, ափ, մատնարմատներ:

Գարշապարի մասերը՝ պատուանդան, կրունկ, մատներ, ճիտք:

Աչքը դէմքի մասն է, իսկ բիբը: Ափը ձեռքի մասն է, իսկ դէմքը: Գարշապարը ոտի մասն է, իսկ պատուանդանը: Դէմքը գլխի մասն է, իսկ գլուխը: Ծիածանը

*) Բաթիլ է—քանդուած է, կործանուած է:

աչքի մասն է, իսկ անշքը. ատամները. կրողները. ոտները. անգղորը. դաստակը. ծնօտները. Մորեկներն թուի է, իսկ կաղնին: Կուժն աման է, իսկ փլանը: Օձը սողուն է, իսկ մորեկը. ձին. վագրը. մածոնը. արօրը. քազկաթոնը . . .

Առածներ:—Լեզուը չուանի դիր:—Լեզուի տակին ոսկոր չըկայ, որ սուտ ասելիս ծակի:—Սուտ ասողի տունը կրակ ընկաւ, ոչ ոք չհաւատաց:—Օձի կծածը կըսողանայ, լեզուի կծածը չի սողանալ:

Հանելուկներ.—1. Փորրիկ պատուհանն շեղջով լիքը:—2. Չորս մայր կային նմանակ, ունէին հինգ-հինգ զաւակ, հինգը մէկ մօր էին որդիք, հինգը նրանց եղբոր որդիք, տասն էլ մօրեղբոր որդիք:

ԵՐԿՈՒ ԵՒ ՄԻ

Ականջդ երկու, ունիս մի բերան,
Հասկացիր դու լաւ:

Աշխարհիս վրայ կըլսես շատ բան,
Ու խօսէ սակաւ:

Աչքերդ երկու, ունիս մի բերան,
Հասկացիր դու լաւ:

Աշխարհիս վերայ կըտեսնես շատ բան,
Ու պատմէ սակաւ:

Երկու ձեռք ու մի բերան դու ունիս,
Հասկացիր ինձ լաւ:

Օրն իբրևս դու շատ պիտի աշխատիս,
Եւ ուտես սակաւ:

ԾՈՅԼԸ ԵՒ ԶԱՆԱՍԷՐԸ

- Այսօր խաղամ, վաղը կը սովորեմ, ասում է ծոյրը:
- Վաղը կըխաղամ, այսօր սովորեմ, ասում է ջանասէրը:

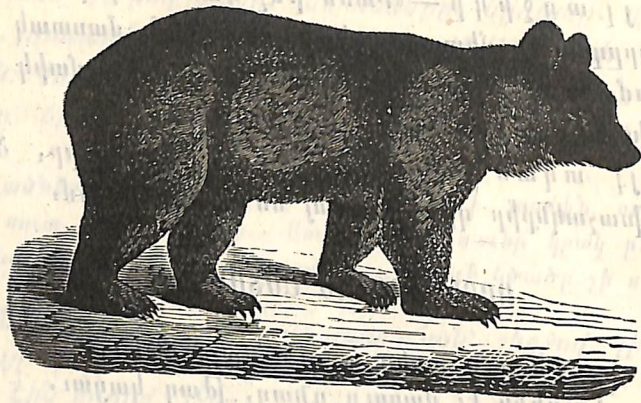
Ծ ո յ լ ա ղ ջ ի կ ը`—«Բանն ինչ կ'անեմ, կեղտոտ է, բամբակը կորըզոտ է. մետաքս պիտի, որ մանեմ, մաստակ պիտի, որ ծամեմ, կտուրը տիտիկ անեմ, անցնողին մտիկ անեմ, ուտեմ, խմեմ, մթնի՛ր քնեմ»:

Ծ ո յ լ տ ղ ան`—«Շորերս հանիր, թեք պցիր, ծածկիր ինձ ու խաշակիր իր վրաս. յետոյ ես ինքս կըրնեմ»:

ՈՐԲԻ ՊԱՋՈՂՆ ԱՍՏՈՒԱԾ Է

Փայլուն արևը արդէն մայր մտաւ,
Լուսինն էլ վաղուց գնաց, թագ կացաւ.
Քորրիկ աստղերը ամալի տակ մտան,
Եւ ցուրտ ու խաւար գիշեր էր աշնան:
Ամեն մարդ գնաց, իւր տունը հասաւ,
Ամեն երեխայ մօր գիրկը մտաւ.
Միայն խեղճ որբը չունի հայր ու մայր,
Չունի բարեկամ, ոչ քոյր, ոչ եղբայր.
Անտէր մնացած, Աստուծոյ կամբին,
Խեղճը ննջում է փողոցի միջին:

Ա Ր Զ Ի Թ Ա Թ Ը

Գիւլացիք թակարդ սարքեցին և մի արջ բռնեցին: Արջին սպանելով չսպանեցին, միայն կացնով նրա թաթը կտրեցին: Երեք ոտնանի արջն էլ կաղի տալով փախաւ գնաց: Մի խեղճ պառաւ խնդրեց, որ արջի թաթն իրան տան. խուզեց նրա վրայի մազը և կաշին էլ մաշկեց: Պառաւը միտը կրակին դրեց եփելու, ինքն էլ նստեց կաշուի վրայ և սկսեց մանել նրա մազը: Մանեց-մանեց մինչև կէս գիշեր: Կէս գիշերին, մէկ էլ տեսնես, մի ձայն է լսում, մի բան լուսամուտի տակ թրմփ-թրմփացնում, չըսկ-չըսկացնում է:

Պառաւը լուսամուտից դուրս է նայում և ինչ է տեսնում: —Տեսնում է՝ որ թաթը կտրած արջը կաղի տալով մօտենում է խրճիին:

Պառաւի լեզին պատուեցաւ. նա կենում էր մեն-մենակ գիւլի մի ծայրում: Ինչ անէր, ինչ չանէր, արջից ինչպէս ազատուէր: Արջը քիչ էր մնացել, որ ներս մտնէր. նա արգէն տրփտրփում էր, որ դուռը գտնի, կրքնկահան անի: Էլ ուրիշ հնար չկար. պառաւը թոնդրի բերանը բաց արեց ու ինքը բարձրացաւ ամբարի գլուխը: Արջը գտաւ դուռը,

կրքնկահան արեց, ներս մտաւ խրճիթը և սկսեց մթնումը պտուտ-պտուտ անել. մին էլ ինչ—թրըմփ—թոնդրի մէջն ընկաւ:

Պառաւը ցած եկաւ ամբարի գլխիցը, ծածկեց թոնդրի բերանը և գնաց, հարևաններին կանչեց: Հարևաններն եկան և արջին սպանեցին:

12. ՀԻՆԳ ԶԳԱՅԱՐԱՆԻ

Աչքով տեսնում ենք առարկան, ականջով լսում ենք նրա ձայնը, ըթով նրա հոտն ենք իմանում, լեզուով համը, իսկ մատներով շօշափում ենք և իմանում նրա պնդութիւնը, փափկութիւնը, թանձրութիւնը, յօսրութիւնը, սառնութիւնը, տաքութիւնը, հարթութիւնը, անհարթութիւնը . . .

Տեսողութեան գործարանը աչքն է. լսողութեան գործարանը . . . հոտառութեան գործարանը . . . շօշափողութեան գործարանը . . . ծաշակի գործարանը . . .

Կացնով կտրում են, իսկ սողոճով: Ինչ են անում ասեղով. գրչով. արօրով. մանգաղով. սանրով. դանակով. պատառաքաղով. թրով. դրով. մուրճով. կողպէքով . . .

Հնձում են (ինչոճով). քանդում են. քերում են. կտրում են. սողոցում են. գրում են. երկաթը ծեծում են. սրում են. կարում են. ձեւում են. փորում են. տողում են...

Առածներ:—Ականջն էնդուր չի մեծանում, որ շատ է լսում: —Անհունար մարդու լեզուն երկար կը լինի:—Ուրիշի աչքը քեզ համար լոյս չի տալ:

Հանելուկ. Փետուրով կըցանեն, աչքով կըքաղեն, գլխով կ'ուտեն, մտքով կը մարսեն:

ԿԱՂՆ ՈՒ ԿՈՅՐԸ

Կաղն ու կոյրը պէտք է անցկենային մի սրընթաց առուակով: Ի՞նչպէս անէին: Կոյրը կաղին շալակեց և երկուսն էլ ապահով անցկացան:

Ա Ռ Ա Ի Օ Տ

Փայլուն ճաճանշով արևելք ծածկուեցաւ.

Գետի մօտ գիւղի կրակը հանգաւ.

Գաշտի ծաղիկներ ցօզով ծածկուեցան.

Տաւար ու ոչխար արօտ դուրս եկան.

Թանձր մէզերը երկրից հեռացան.

Ամեն կենդանիք դաշտը լցուեցան.

Մարգիկ զարթեցան, գործը ձեռք առան:

Արևը ելաւ, աշխարհ բերկրեցաւ:

Ո Չ Խ Ա Ր

I. Գարնան վերջերում հովիւը խուզեց իր ոչխարները: Գեռ ցուրտ էր և խեղճ կենդանիները դողդողում էին:

Աստուած խղճաց ոչխարների վրայ և աշխարհ ուղարկեց արևի տաք ճառագայթներն ու ջերմ քամին: Ոչխարները տաքացան և ուրախ-ուրախ վազեցին դէպի գաշտը. իսկ աշունքազէմ նրանց բուրդը նորից դուրս եկաւ:

II. Մանուկներն ամբողջ ամառ ուրախ գուարթ խաղում էին: Չմեռն եկաւ և նրանք շրկարողացան առաջուայ պէս շուտ-շուտ դուրս վազել: Տխուր նստած էին լուսամուտների առջև և նայում էին դէպի դուրս. դուրսն էլ ձիւնը քուլայքուլայ էր անում: Մայրը գնեց ոչխարի բուրդ, թել մանեց և փափուկ գուլպաներ ու թաթմաններ գործեց իր օրդոց համար. յետոյ նա շալ գործեց և շալից նրանց համար շորեր

կարեց: Այնուհետև մանուկները տաք հագնուեցան, համարձակ դուրս վազեցին և ուրախ գուարթ սկսեցին ձնագնդի խաղալ:

12. ՄԱՐԴԻԿ, ԿԵՆԴԱՆԻՆԵՐ, ԲՈՅՍԵՐ, ՋԱՆՔԵՐ:

Մարգիկ՝ հայր, մայր, եղբայր, բոյր, հօր-եղբայր, քեռի, հօրաքոյր, մօրաքոյր, ծերունի, պառաւ, մանուկ, սողայ, աղջիկ, կին, վաճառական, աղբատ . . .

Կենդանիներ՝ գաղաններ, թռչուններ, ձկներ, սողուններ, միջատներ, խեցգետիններ, սարգեր . . .

Բոյսեր՝ ծառեր, թփեր, հացաքոյսեր, խոտեր, բանջարեղէններ, սունկեր, մամուռներ: Հանքեր՝ մետաղներ, քարեր, հողեր, աղեր:

Կաղնին ծառ է, իսկ մորենին թուփ է: Չին չորքո-
տանի կենդանի է, իսկ ծիծեռնակը: Բահը գործիք է, իսկ
բազկաթո՞ղը: Գնդակը խաղալիք է, իսկ փլամը: Բանոնը
դասական առարկայ է, իսկ մհուրճը: Բաղը թռչուն է, իսկ
օձը: Կաղամբը քանջարանոցի բոյս է, իսկ ցորենը: Առ-
տյտը խոտ է, իսկ սիսեռը: Երկաթը հանք է, իսկ բզեզը:
Առիւծը վայրենի գազան է, իսկ հողտը: Տառեխը ձուկն
է, իսկ գրիտը: Աղուէսը եւ խո՞ղը. գարին եւ գինին. բա-
ժակը եւ վէզը. սեղանը եւ գիրքը . . .

Աղբատը մարդ է. թո՞ւփը. թռչունը. զի՞րքը. սամրը.
մանուշակը. երկաթը. եղբայրը. ծա՞ռը. մամուռը. սո՞ւն-
կը. գազանը. թռչունը. խո՞տը. ա՞ղը. հայրը. օրի՞որը.
մետա՞լը. մեղձն. հողը.

Առածներ:—Ինչ չի ծնում, նա չի մեռնում:—Երկաթը տաք
տաք կըծեծեն:—Ապրիլ կայ երկաթ է, ապրիլ կայ արծաթ է:

Հանելուկ:—Էն ինչն է որ՝ առաւօտեան չորս ոտի վրայ
է մանգալիս, ճաշին երկու, իսկ երեկոյեան՝ երեք:

Չուտասելուկ:—Ծիտը ճմբան ծէրին, ծտի ճուտի ճիտը
ծուռ:

Պ Ս Ա Կ Ն Ե Ր

(Պարերգ)

Մէկ սիրտ լինինք և մէկ հոգի,
Միութիւնն է զարդը կեանքի.
Ինչ խաղի մէջ որ գո՛հ լինինք,
Սէր-միութեան մենք պէտք ունինք:

Վարդէ պսակ.

Վարդ ծաղկին լինինք նման
Եւ օրինակ հեղութեան.
Թող վարդը հանգստանայ
Մեր մատաղ սրտի վերայ:

Վաղնեայ պսակ.

Կանաչ խոտը դաշտերի
Մեր սրտին է սիրելի.
Թող ճիւղը կաղնի ծառին
Գսակ լինի մեր գլխին:

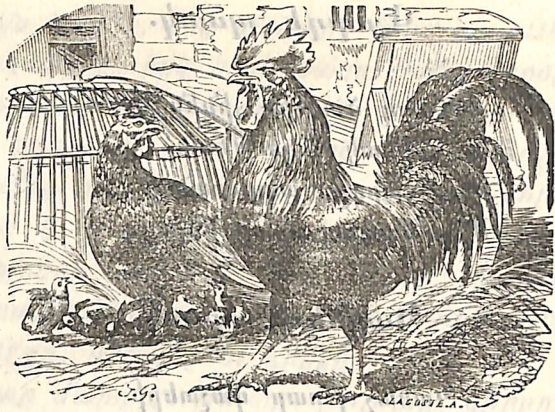
Մանուշակէ պսակ.

Ազնիւ սիրուն մանուշակ,
Համեստութեան օրինակ,
Տուր մեզ ծաղիկ գեղեցիկ,
Քո քնքոյշ հոտ անուշիկ:

Բողբոջ միասին

Միրուն կանաչ պսակին
Թող միանանք, բարեկամք,
Եւ յոյսերը անբաժան
Մնան մեզնից յաւիտեան:

ՀԱՐԱՆԵՐՈՒԹԻՒՆԸ ԿԵԱՆՔ Ի

Արագաղն ու հաւը եղբայրացան: Արագաղը գնաց այգին և խակ պտուղներ էր ուտում: Հաւն էլ ասում էր նրան. «Մի ուտիր, եղբայր, վնաս կրտայ, մի ուտիր»: Արագաղն ականջ չըզրեց. նա այնքան կերաւ, որ հազիւ կարողացաւ տուն հասնել:

Երբ տուն հասան, արագաղն սկսեց գանգատուիլ.

«Վայ, քոյրիկ, փորս ցաւում է», ասում էր նա: Հաւը նրան անանուխի կաթիլներ խմացրեց, մանանիխ շաղխեց փորին դրեց և ցաւն անցկացաւ:

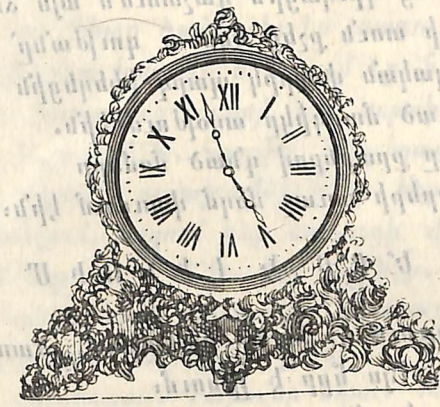
Արագաղն առողջացաւ և գնաց դաշտը: Այնտեղ թրուշկոտաց, վազվզեց և բոլորովին քրտնած՝ մօտեցաւ աղբիւրին, որ սառը ջուր խմէ: Հաւը խրատում էր նրան. «Մի անիր, եղբայր, ասում էր, սպասիր, քիչ հանգստացիր, յետոյ կը խմես»: Արագաղն ականջ չարեց նրան՝ սառը ջուրը խմեց, մրսեց և սկսեց դողացնել: Մեծ դժուարութեամբ տուն հասցրին նրան: Հաւը վազեց բժիշկ բերելու: Բժիշկն եկաւ և նրա համար գառը դեղ գրեց: Արագաղը երկար ժամանակ պառկած էր անկողնում:

Չմեռնաղէմ արագաղն առողջացաւ և գնաց գետի ափը խաղալու: Գետը ծածկուած էր բարակ սառուցով: Նա կամեցաւ սղղալ սառուցի վերայ: Հաւն այս անգամ էլ խրատում էր նրան. «Մի անիր, եղբայր, դեռ սառուցը բարակ է, կը կոտրուի և կըխեղդուիս», ասում էր: Բայց արագաղը չըլսեց և սկսեց սղղալ, խաղալ: Յանկարծ սառուցը կոտրուեցաւ և մեր անհնազանգ արագաղն ընկաւ ջրի մէջն ու խեղդուեցաւ:

14. ՕՐՈՒԱՅ ՄԱՍԵՐԸ, ՉԱՐԱԹՈՒԱՅ ՕՐԵՐԸ, ՏԱՐՈՒԱՅ ԵՂԱՆԱԿՆԵՐԸ:

Օր ու այ մասերը՝ ցերեկ, գիշեր, առաւօտ, կէսօր, երեկոյ, կէսգիշեր:

Շաբաթ ու այ օրերը՝ կիրակի, երկուշաբթի, երեքշաբթի, չորեքշաբթի, հինգշաբթի, ուրբաթ, շաբաթ:

Տարուայ եղանակները՝ գարուն, աւառ, աշուն, ձմեռ:

Գարունը տարուայ եղանակն է. ցերեկը, կիրակին. ամառը. երկուշաբթին՝ գիշերը. չորեքշաբթին. առաւօտը. երեքշաբթին. աշունը, ուրբաթը: Օրը ժամանակի չափ է. շաբաթը շաբաթուայ վերջին օրն է. ուրբաթը. հինգշաբթին. ճմնոր . . .

Առածներ:—Էսօրուայ բանը էգուց մի գցիր:—Էսօրուայ փուշը, էգուցուայ նուշը:—Վեց օր գործիր, եօթներորդ օրը հանգրստացիր:

Հանելուկ:—Մի մանուկ կար զօրեղ, հրեղէն, խմեց հատորեց ջուրը գետից. բոլոր մարդկանց արաւ նա քէն՝ հնձեց վերջրեց խոտը դաշտից:

ԿԻՐԱԿՆԱՄՈՒՑ

Իրիկնաժամի զանգակը տուին,
Բարեպաշտ մարդկանց ժամ հրաւիրեցին.
Վաղը կիրակի՝ Աստուծոյ օրն է,
Վերջացրէք գործերդ, հանգստեան ժամն է:

Լսեց գիւղացին դաշտումն այս ձայնը,
Գէպի տուն քշեց եզն ու գութանը՝
Գիւղական փոքրիկ պարզ եկեղեցին
Լցուած մարդիկը աղօթում էին.
Գառը քրտընքով գնած մոմերը
Սուրբերի առաջ մեղմ վառում էին:

ԵՐԲ Է Լ Ի Ն ՈՒ Մ

Չիւնը հալում է, խոտը կանաչում, ծառերը ծաղկում, օրը երկարում:—Այս երբ է լինում:

Ամիսներ անցան, օրեր տաքացան, ամպեր բարձրացան, անձրև թափեցին: Արտերն հասել են, հնձող են կանչում:—Այս երբ է լինում:

Մարդիկ դուրս եկան, այգին քաղեցին: Օրը կարճացաւ, հունձը վերջացաւ. բարակ անձրևը բարձրից է թափում, և մութ գիշերը չորս կողմդ բռնում:—Այս երբ է լինում:

Դաշտ ու ձոր ահա՛ ձիւնով ծածկուեցան. ծառերից սառցէ շիթեր կախուեցան: Մարդիկ ներս մտան իրանց տները, իսկ գազանները—իրանց բները: Դուրսը սաստկութեամբ քամի է փչում և ձիւնի փոշիով աչքերդ լցնում:—Ասացէք, տեսնեմ, այս երբ է լինում:

Չ Ի Ի Ն

Երբ որ ձիւն կը գայ, ես կ'ուրախանամ,
Որ դուրս պիտ' ելնեմ, դահուկ պիտ' խաղամ...
Բայց տեղս սրբան աղքատ տղայք կան,
Որ տաք հալուէ կարօտ կըման:

ՉՈՐՍ ՅԱՆԿՈՒԹԻՒՆ

1. Չմեռն էր: Գետը ծածկուել էր սառուցով: Գարեգիները իր ընկերներէ հետ խաղում և սղողում էր հաստ սառուցի վրայ: Բաւական խաղալուց յետոյ՝ նա ուրախ-ուրախ տուն վազեց և ասաց հօրը. «Ա՛խ, հայրիկ, ի՛նչ պատուական եղանակ է ձմեռը, սրբան ուրախութիւններ ենք անում մենք՝ ձնագնդի ենք խաղում, սղողում ենք սառուցի վրայ, սահնակներով զբօսնում ենք . . . Ա՛խ, ինչ կըլինէր, որ միշտ ձմեռ լինէր»: Հայրը հանեց ծոցի տետրակը և ասաց. «Գրի՛ր սրամէջ քո ցանկութիւնը»: Գարեգինը գրեց:

2. Չմեռն անցկացաւ: Գարունը եկաւ: Բացուեցան ծառերի ծաղիկները, բարձրացան դաշտերի խոտերը. ամենայն տեղ ոստոստում էին հազարաւոր թիթեռներ ու բզեզներ: Գարեգինը դուրս գնաց դաշտը, ծաղիկներ քաղեց, թիթեռ-

նիկներ բռնեց և երբ հրեկոյեան տուն եկաւ, ասաց Տօլը.
«Պէտք է իմանաս, հայրիկ, թէ նրբան ուրախացայ ես այսօր.
Ճշմարիտ, շատ հիանալի եղանակ է գարունը և, եթէ ինձ
մնար, ես կըցանկանայի, որ միշտ գարուն լինէր»: Հայրը
հանեց տետրակը և առաջարկեց Գարեգինին, որ իւր ցանկու-
թիւնը գրէ: Գարեգինը գրեց:

3. Ամառնացաւ: Գաշտերի խոտը հասել էր և հնձող էր
կանչում: Գարեգինն ու հայրը գնացին խոտ հնձելու: Քանի
որ հայրը վեր էր տալիս անուշահոտ խոտը, Գարեգինն իրան
զուարճութիւններն էր կատարում՝ ձուկն էր բռնում գետից,
հատապտուղներ էր հաւարում, հոտաւետ խոտերի վրայ զլոր-
ւում էր: Երեկոյեան, տուն յետ դառնալիս, նա ասաւ հօրը.
«Ահա այսօր ես անշափ ուրախացայ: Երանի՜ թէ ամառը
վերջ չունենար»: Գարեգինի այս ցանկութիւնն էլ գրուեցաւ
տետրակի մէջ:

4. Վերջապէս եկաւ և աշունը: Այգիներում լաւ-լաւ ոլը-
տուղները հասել էին լանձորը, տանձը, սալորը, սերկիկը,
խաղողը . . . Մարդիկ դուրս էին եկել այգեկութի: Գարե-
գինն էլ իր ծնողների հետ գնաց այգի և քաղն սկսեցին:
Պէտք էր տեսնել, թէ ինչպէս էր վազվզում նա մէկ ծառի
տակից գէպի միւտը, ծիծաղում, երգում, խաղում և պտուղ-
ները բերանը գցելով՝ անուշ անում: Վերջը նա վաղից հօր
մօտ և, նրա պարանոցով լիաթաթուելով, ասաց. «Հայրիկ,
աշունը տարուայ ամենալաւ եղանակն է»: Այն ժամանակ
հայրը հանեց փոքրիկ տետրակը և ցոյց տուեց, որ նա գար-
նան, ձմեռուան և ամառուան համար էլ միևնոյն բանն է
ասել:

Պատմեցէք ձեր բառերով այս պատմութիւնը. ասացէք
թէ քանի գլխաւոր կտորների կարող էք բաժանել սրան եւ
ինչ է ասուած իւրաքանչիւր կտորում:

15. Ա Մ Ի Ս Ն Ե Ր

Ա մ ի ս ն եր՝ յունվար, փետրվար, մարտ,
ապրիլ, մայիս, յունիս, յուլիս, օգոստոս, սեպ-
տեմբեր, հոկտեմբեր, նոյեմբեր, դեկտեմբեր:

Չ մ եր ա յ ի ն ա մ ի ս ն եր՝ դեկտեմբեր, յուն-
վար, փետրվար:

Ա մ ա ր ա յ ի ն ա մ ի ս ն եր՝ յունիս, յուլիս,
օգոստոս:

Ա շ ն ա ն ա յ ի ն ա մ ի ս ն եր՝ սեպտեմբեր,
հոկտեմբեր, նոյեմբեր:

Գ ա ր ն ա ն ա յ ի ն ա մ ի ս ն եր՝ մարտ, ապ-
րիլ, մայիս:

Յունվարը ձմեռային ամիս է, իսկ մայիսը... Սեպ-
տեմբերը աշնանային ամիս է, իսկ փետրվարը... Մարտը
գարնանային ամիս է, իսկ յունիսը... Յուլիսն ամառային
ամիս է, իսկ հոկտեմբերը . . . Ապրիլը. օգոստոսը. դեկ-
տեմբերը. նոյեմբերը . . .

Տարին քանի ամիս ունի. որն է առաջին ամիսը.
որն է վերջինը: Ո՞րոնք են գարնանային ամիսները:
Առաջէք ամառային ամիսները: Ո՞րն է աշնանային վեր-
ջին ամիսը . . . Ո՞րն է առաջինը, միջինը . . .

Մ Ա Յ Ի Ս

Մենք արժանացանք ուրախ մայիսին,
Ծառեր, ծաղիկներ ողջ կանաչեցին.
Կապոյտ երկնքում փոքրիկ ամպերը
Ուրախ ու դուարթ առաջ վազեցին:

Տերիչատ ծառի ստուերների տակ
Թռչուններն իրանց երգերն են երգում,
Կանաչ դաշտերի փափուկ մարգերում
Պէտպէս կենդանիք ուրախ արածում:

Ն Ա Ն Ե Լ Ո Ի Կ

Ծեր Օհանը դաշտ դուրս եկաւ. նա շարժում էր թևերը
և նրանցից թռչուններ էր դուրս թողում: Օհանը շարժեց
չորս անգամ և դուրս արձակեց ընդամենը տասներկու թռչուն:
Երբ թռան գնացին առաջին երեքը, ցուրտն սկսեց,
գետերը սառեցան, մարդիկ մրսեցան:—Երբ թռան երկրորդ
երեքը, ձիւնը հալուեցաւ, խոտը կանաչեց, գետերը բարձրացան,
ծառերը ծաղկեցան:—Երբ դուրս թռան միւս երեքը,
եղանակը տաքացաւ, տաք օրերն եկան, արտերն ու պտուղները
հասան: Իսկ երբ դուրս թռան մնացած երեքը, փչեց
ցուրտ քամին, սկսան անձրևներ ու մառախուղներ:—Ծերունու
թռչունները հասարակ չէին. սրանցից ամէն մէկն ունէր
չորս թև. ամէն մէկ թևի վրայ եօթը փետուր, իսկ փետուրների
մէկ կողմը սև էր, միւսը ճերմակ: Ամէն մէկ թռչուն,
ամէն մի թևիկ և ամէն փետուր իր անունն ունէր:

Աչքը եւ քիթը դէմքի մասերն են, իսկ ազդը եւ սրունքը: Դաստակը եւ արմունկը ձեռքի մասերն են, իսկ կուրծքը եւ փոքրը: Գլուխը եւ պարանոցը մարմնի մասերն են, իսկ սպիտակոցը եւ ծիածա՛նը: Բիքը եւ արտեւանունքը աչքի մասերն են, իսկ ատամներն ու լեզո՛ւն: Մարտը եւ ապրիլը գարնանային ամիսներ են, իսկ սեպտեմբերը եւ հոկտեմբերը: Յունիսը եւ յուլիսը ամառային ամիսներ են, իսկ յունվարը եւ փետրվարը: Գայլը եւ արջը զազաններ են, իսկ ծառը եւ խոտը: Սունկը եւ ծաղիկը քոյսեր են, իսկ աղը եւ երկաթը: Սեղանը եւ պահարանը. արօրը եւ բլ՛ջը. կաթը եւ ջիւրը. գրիչը եւ մատիտը. կիւրակին եւ երկուշաբթին. գարունն ու ձմեռը...

Ն Ո Կ Տ Ե Մ Բ Ե Ի Ի Ն

Արևն իր ոյժը կորցրած՝
Ամպերի տակ ծածկուեցաւ,
Սաստիկ քամին ողջ ծառերի
Տերևները վէր ածաւ:

Չատ թռչուններ և թիթեռներ
Անյայտացան դաշտերից,
Ծառը չունի կանաչ տերև.
Նա զրկուած է իւր զարդից:

Երկնքումը ամպի քուլէքն
Անձրևներ են պատրաստում,
Անտառը իւր տերևներով՝
Առուն տխուր քշքշում:

Ինչի դաշտերի սողուններ

Եւ վայրենի թռչուններ

Ջտապում են իրանց համար

Մի ապահով տեղ գտնել:

Մ Ե Ղ Ո Ի Ն Ե Ր

Քարունն սկսուեցաւ. արեղակը հալեցրեց դաշտերի ձիւ-
նը. հին՝ դեղնած խոտերի մօտ դուրս եկան կանաչ խոտի
բողբոջներ: Ժառերի կոկոնները բացուեցան և փոքրիկ տերե-
ւներ առաջ բերին:

Ահա մեզուն էլ ձմերային քնից զարթոյց, բրդոտ թա-
թիկներով աչերը սրբեց, ընկերներին զարթեցրեց և միասին
դուրս նայեցին լուսամտից, որ տեսնեն, թէ ձիւնը, սա-
ռուցը և հիւսիսային սառը քամին անցել են:

Մեզունները տեսնում են, որ արեղակը փայլում է, որ
ամեն տեղ տաք է և լոյս. նրանք դուրս են գալիս փեթակից
և թռչում են դէպի ծիրանի ծառը:

«Միրուն ծիրանի, չունիս մի բան խեղճ մեզուներիս
համար. մենք ամբողջ ձմեռ քաղցած ենք»:

—Ո՛չ, պատասխանում է ծիրանի ծառը. դուք շատ շուտ
էք դուրս եկել. իմ ծաղիկները դեռ ես պահուած են կոկոն-
ներիս մէջ: Գնացէք, նշենուն հարցրէք:

Մեզունները թռան-դնացին նշենու մօտ: «Միրելի նշենի,
արդեօք մի բան չունիս սոված մեզուներիս համար»:

—Վաղը եկէք, սիրելիք, պատասխանում է նրանց նշե-
նին. այսօր ինձ վրայ ոչ մի բացուած ծաղիկ չկայ. իսկ երբ
բացուին, ես մեծ ուրախութեամբ կընդունեմ ձեզ:

Թռան մեզունները կակաչի մօտ, նայեցան նրա փայլուն
գլխին, բայց նա էլ ոչ հոտ ունէր և ոչ մեղր:

Մեզունները տրտում և քաղցած կամենում էին յետ գառ-

նալ տուն, բայց տեսան թփի տակ մի քնքուշ մուգ կա-
պոյտ ծաղիկ: Սա մանուշակն էր: Նա բաց արաւ մեզունների
համար իր կոկոնները, սրտնք լիքն էին անուշ հոտով և քաղցը
հիւթով: Կերան, խմեցին մեզունները և ուրախ գուարթ յետ
դարձան տուն:

Մ Ե Ղ Ո Ի

Հա, ծագեցաւ արեղակը,
Հա, ծաղկեցաւ մանուշակը,
Մեզուն թողեց իր փեթակը,
Տըզտըզալով—տըզտըզալով:
Մեզուն թռաւ ծաղկէ ծաղիկ,
Մեզը առաւ քաղցը—անուշիկ,
Մոմը տարաւ հոտոտ լուսիկ,
Պըզպըզալով—պըզպըզալով:
Անուշ մեղրը՝ մանր տղոց,
Դեղին մոմը՝ ամեն սրբոց,
Իսկ չարերին կըճ ու խայթոց,
Կըսկըժալով—կըսկըժալով:

16. Տ Օ Ն Ե Ր

Աստուածամօր Ծնունդը. Աւետումն. Քրիստոսի Ծնուն-
դը և Մկրտութիւնը. Տեառնընդառաջ. Ծաղկազարդ կամ
Քրիստոսի Գալուստը. Զատիկ կամ Սուրբ Յարութիւն. Համ-
բարձումն. Հոգեգալուստ. Վարդավառ. Վերափոխումն Աս-
տուածածնի. Խաչվիրաց . . .

Առածներ:—Կարմիր ձուն գատկին կըսաղի:—Տարին մի դա-
տիկ, այն էլ նաւակատիք:—Ագուաւի բերանով Վարդավառին ձիւն
կըգայ:

Հանելուկներ:—Երեք ոտքէն, մէկ մօրուսէն, կայներ
կուտեն մեր հօր քիսէն:—Երկար աղիք, ծայրը ծաղիկ:

Ն Ո Ւ Ր Ի Ն

(Անձրեւաքեր)

Նուրին-Նուրին եկել է,
Աջբա-հուրին եկել է,
Զիլա շապիկ հագել է,
Կարմիր գօտիկ կապել է:
Եղ բերէք՝ վարսը քսենք,
Ջուր բերէք՝ գլխին ածենք.
Մեր նուրինի փայլ տուէք,
Ուտենք, խմենք, քէֆ անենք:

Ճ Օ Լ Ի

(Արեւաքեր)

Ճօլի-ճօլի, ճօլ չըկայ,
Խաւիժ անհոմ, եղ չըկայ,
Ճօլին ընկել է ծովը,
Ծովիցը հանող չըկայ:
Չուան բերէք՝ դուրս հանենք,
Թուկ բերէք կցան անենք,
Չու բերէք՝ թաթին դնենք,
Եղ բերէք՝ վարսը քսենք:
Խովը պատումն է ժանգոտել.
Չեիչը տափումն է ժանգոտել.
Կանաչ դաշտերին ենք կարօտ.
Կարմիր արեին ենք կարօտ:

Ճ Չ Ա Ն Ա Կ

(Զատկական երգ)

Ճ՛րու-ճ՛րու, ճշանակ,
Աստուծոյ դուռը բանանք,
Գուրսը ժամ ասենք,
Ներս փանք՝ պատարագ անենք,
Սև եզը մատաղ անենք,
Պոզերը չարդախ անենք,
Տակը նստենք՝ քարգահ անենք:

ՍՈՒՐԲ ՍԱՐԳՍԻ ԵՐԳԸ

Ալէլուիա, ալէլուիա.
Հրրէս եկաւ մի ձիաւոր,
Լախտը ձեռին քաջ ձիաւոր,
Աջու ձեռին Աւետարան,
Չախու ձեռին սալմոսարան.
Աջով գրէր, ձախով ջրնջէր,
Չախով գրէր, աջով ջրնջէր.
Բարեկամ, երեսայիդ անունն ի՛նչ է:
Չեր Յուկը թախտին նստի,
Փափուկ ձեռք ջէբը տանի,
Հինգ աբասին ջէբից հանի,
Սուրբ Սարգսին մատաղ անի:

ԾՆՆԴԵԱՆ ԵՐԳ

Ալէլուիա, ալէլուիա.
Զատիկը արևուտով,

Ջրօրհնէքը ճրագ-լուսով,
 Թէ քնած էք, վեր զարթեցէք,
 Թէ զարթուն էք, լաւ լսեցէք.
 Մարիամ եկաւ լալով-լալով,
 Լալով-լալով մղիլտալով,
 Լուսաթաթախ մանուկ ծնեց,
 Ծով ու ցամաք լուսով պատեց:
 Ձեր տունը է շորերսինի,
 Չորս սիւներից սըն է սալի.
 Մալը շարակամի սրտին,
 Ապրի բարեկամի որդին:
 Տունը չէ՛ն, տանը չէ՛ն.
 Ձեր տղայոց անունն ի՛նչ է:
 — չայկ ու Արամ է:
 Դրանք նստեն մէկ սեղանի,
 Գինի խմեն Նախջուանի,
 Ձեր թշնամուն գետը տանի,
 Դայլ ազուար աչքը հանի,
 Մէկ պոչատ հաւ, մէկ ըստիլ ել,
 Տուէք՝ այլելուիան տանի:

ԿԻՍԼԱՆՋԻ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

I.

Լինում է-չի լինում մի պառաւ: Այս պառաւն ունենում է երեք տղայ՝ երկուսն աւուղջ, իսկ երրորդը պակասաւոր: Նրանք ապրում էին խեղճ-ապրատիկ: Մի օր պառաւն ասում է որդոցը. «Սիրելի որդիք, տեսնում էք՝ ինչ չքաւորութեան մէջ ենք. ի՛նչ էք տանը նստտակ. գնացէք, աշխարհս մեծ է, մի գործ բռնեցէք, որ ձեզ համար զոնէ մի կտոր հաց ունե-

նար»: Եղբայրները խորհրդի են նստում: Ի՛նչ անեն, ի՛նչ չա-
 նեն: Միջնակ եղբայրը մեծ ին ասաց. «Լսել էս, սպէք, ասում են, որ այս-ինչ անտառում մի վիշապ կայ, մեծ հարըս-
 տութեան տէր. արի գնանք, սպանենք նրան և փողերը վեր առնենք»: Մեծ եղբայրը համաձայնութիւն տուեց: Փոքր եղ-
 բայրը խնդրեց, որ իրան էլ հետները տանեն:

— Դու ինչի՞ համար էս գալիս, Կիտանջ, գլխներիս բեռ լինելու. դու տանը կըմնաս, մօրդ կըմխիթարես, մինչև որ մենք յետ կըգանք, ասացին եղբայրները: Յետոյ իրանց մօրը մնաս բարով ասելով՝ նրանք ճանապարհ են ընկնում:

Գնում են-գնում, շատն ու քիչն Աստուած գիտէ, հաս-
 նում են մի աղբիւրի, որի մօտից ճանապարհը երկուսի էր բաժանուում. մեծ եղբայրը բռնում է մէկ ճանապարհը, միջ-
 նակը միւսը:

Գնում է-գնում մեծ եղբայրը և պատահում է մի հովուի:

— Բարի աջողում.

«Աստուծու բարին».

— Հովիւ եղբայր, եթէ այս ճանապարհը բռնած գնամ,
 այս-ինչ վիշապի բնակարանին չեմ հասնիլ:

«Կըհասնես, բայց Աստուած ազատէ քեզ այդ բանից.
 ի՛նչ ունիս դու այն մարդակերի մօտ»:

— Լսել եմ որ մեծ հարստութեան տէր է. ուզում եմ
 սպանեմ և փողն ու հարստութիւնը վեր առնեմ:

Երբ այս խօսքերը լսեց բարի հովիւը, սկսեց ջլթի տակը
 փընթփընթալ.

«Ահա մի մահկանացու,

իբ գլխից ձեռք վեր առած,

Դատարկ յոյսերից խաբուած,

Կամենում է զո՛հ լինել

Մեծ վիշապին մարդակեր»:

— Ի՛նչ էս ասում, հովիւ եղբայր, միթէ կարծում էս, որ

չեմ կարող սպանել վիշապին: Օ՛, դու ինձ չես ճանաչում:
 «Այ մարդ, գիտե՞ս ինչ կայ, ասում է հովիւը. ես քեզ մի փորձ կառաջարկեմ. ես կրկիթեմ իմ երկու սև այծերը, կաթնով կըլցնեմ այս կովկիթը, կըբրդեմ, առաջդ կըղնեմ, յետոյ կը հեծնեմ այծերիցս մինը և կըպտտեմ հօտի շուրջը. եթէ դու այդ միջոցին բոլոր կովկիթը դատարկած լինիս, կարող ես վիշապին յաղթել, եթէ ոչ՝ չես կարող»: Պառաւի տղան համաձայնեցաւ: Հովիւը կովկիթը լցրեց և ինքն սկսեց պտտել. բայց երբ եկաւ մեր ճանապարհորդի մօտ, նա կաթնաբրթոշի կէտն էլ չէր կերել: Այն ժամանակ բարի հովիւն ասաց նորան.

«Արի, եղբայր, մի անիր,
 Փորձուած հովուիս ականջ դիր,
 Յետ դառ, գլուխդ ազատիր»:

Ականջ չարեց մեր ճանապարհորդը խեղճ հովուի խօսքին և առաջ գնաց: Գնաց-գնաց և պատահեցաւ մի ուղտապանի:

— Բարի աջողում:

«Աստուծու բարին: Օտար եղբայր, ո՞ւր ես գնում»:

— Գնում եմ այս ինչ վիշապին սպանեմ և նրա գանձը վեր առնեմ:

Ուղտապանն էլ՝ այս որ լսեց, սկսեց երգել.

«Ահա մի մահկանացու,
 Իր գլխից ձեռք վեր առած,
 Գատարկ յոյսերից խաբուած,
 Գամենում է զո՛հ լինել
 Մեծ վիշապին մարդակեր»:

— Ի՞նչ ես երգում, ուղտապան:

«Ես այն եմ երգում, որ դու կըգնաս, ինչպէս գնացել են շատերը և էլ յետ չես դառնալ. վիշապը ողջ-ողջ կուլ

կըտայ քեզ: Պէտք է գիտենաս, այ օտարական, որ նա միայն կարող է մեծ վիշապի հետ կռիւ տալ, ով որ անս այս ուղտին փշելով գետին կըգլորէ»:

Այս ասաց ուղտապանը և մի մեծ ուղտ քաշեց, մեր ճանապարհորդի առաջ կանգնացրեց: Պառաւի տղան ուղեց ցոյց տալ իր ոյժը—փչեց, փչեց, բայց ուղտը տեղիցն էլ չշարժուեցաւ, ուր մնաց թէ վէր ընկնէր: Այն ժամանակ բարեսիրտ ուղտապանը նորից սկսեց երգել.

«Արի, եղբայր, մի անիր,
 Ուղտապանիս ականջ դիր,
 Յետ դառ, գլուխդ ազատիր»:

Ծիծաղեց մեր ճանապարհորդը բարի ուղտապանի վրայ և շարունակեց ճանապարհը: Գնաց, հասաւ վիշապի կացարանին: Դռան ճեղքից մտիկ արեց և տեսաւ, որ վիշապը նստած է, մի անաղին կաթսայ առաջը դրած, ձեռքին էլ մի մեծ շերեփ. ճաշ էր ուտում:

Պառաւի տղան կանչեց.

«Վիշապ-վիշապ, դուրս արի,
 Միմեանց հետ կռիւ անենք,
 Բաց ու արձակ սրահում
 Զօր-զօրի տանք, կռիւ բռնենք»:

Չատ ուրախացաւ վիշապը, որ մի խեղճ աղամորդի իր ռտովն եկել է իրան դուռը և, առանց տեղիցը շարժուելու, ներսից պատասխան տուեց.

Օ՛տարական, քո ձայնից
 Իմ սիրտս կըտրատուում է.
 Բոլոր մարմինս երկիւղից՝
 Ոտն ու ձեռս գողում է:

Աղաչում եմ, ինձ խղճա՛,
 Մի սպանիր չարաշար.

Մտիր, իմ բոլոր տունս,
 Քեզ մատաղ է, վեր առ, տանը»:
 Ճանապարհորդը խաբուեցաւ և միամիտ ներս մտաւ վի-
 շապի սենեակը: Վիշապը բռնեց նրա վզակից և ներքնա-
 տան դուռը բանալով ցած գլորեց»: Գնա, երգիր այդտեղ մի
 առժամանակ, ասաց վիշապը. ես դեռևս մի քանի օրուայ
 պաշար ունիմ ուտելու»:

II

Միւս առաւօտ վիշապը լսեց, որ մի ուրիշ մարդ էլ ծե-
 ծում է նրա դուռը և կանչում:

«Վիշապ-վիշապ, դուրս արի,
 Միմեանց հետ կռիւ անենք,
 Բայ ու արձակ սրահում
 Զօր-զօրի տանք, կոխ բռնենք»:

«Այս ինչ բախտաւորութիւն է, մտածեց վիշապը. երբէք
 չի պատահել, որ մարդիկ իրանց ստով իմ դուռը գան, իսկ
 հիմա մէկի տեղակ երկուսն են գալիս»:

Վիշապը ներսից պատասխանեց.

«Օտարական, բո ձայնից
 Իմ սիրտս կտրատում է,
 Բոլոր մարմինս երկիւղից»

Ոտն ու ձեռս գողում է,
 Աղաշում եմ, ինձ խղճա՛,

Մի սպանիր շարաշար,

Մտիր, իմ բոլոր տունս
 Քեզ մատաղ է, վեր առ, տանը»:

Անծանօթը հպարտ հպարտ ներս մտաւ: Վիշապն ուղար-
 կեց նրան իր եզրօր մօտ:

III

Անցնում է մի քանի ժամանակ. մեր հովուի մօտ գալիս
 է մի մարդ, մի զարմանալի կիսալանջ մարդ, և հարցնում է,
 թէ այս ճանապարհով երկու օտարական չէն անցկացել:
 Հովիւը պատմում է, որ երկու անցւորական, իր խրատը
 չլսելով, գնացին դէպի մեծ վիշապի կացարանը, որ ինչ է,
 նրան սպանեն և փողն ու հարստութիւնը վեր առնեն, բայց,
 աւելացրեց հովիւը, նրանք արդէն վիշապին գոհ կըլինին
 ելած:

Կէս-մէջքանի, մի-կունանի մարդը պատասխանեց.

«Այդ անցւորականներն իմ մեծ եղբայրներն էին. այժմ
 ես գնում եմ, որ նրանց վրէժն առնեմ»:

Բարի հովիւը ժպտաց և երգեց.

«Եղբայրներդ ջուխտ ձեռքով,
 Լայն թիկունքով, հաստ վզով
 Ի՞նչ շահուեցան նրբանից,
 Թէ դու, Գիսլանջ, ինչ շահուիս»:

Այնուհետև հովիւը Գիսլանջին էլ առաջարկեց իր պայ-
 մանը. կթեց այծերը, կովկիթը կաթնով լցրեց, բրդեց և
 դրեց Գիսլանջի առաջ, իսկ ինքը հեծաւ այծերից մինը և
 սկսեց պտտել հօտի շուրջը: Սրբան զարմացաւ հովիւը, երբ
 վերագառնալով Գիսլանջի մօտ, տեսաւ՝ որ նա կերել-պրծել է
 և կովկիթն էլ լրբատում է:

«Քսան տարի հովիւ եմ,
 Զատ մարդիկ եմ ես տեսել,
 Զատ մարդիկ հէնց այս փորձով
 Ես ճանապարհ եմ զրցել.
 Բայց այսպիսի մի զարմանք,
 Ո՛չ տեսել եմ, ոչ լսել»:

Գնահ, եղբայր, համարձակ,
 Աստուած քեզ հետ, կարող ես
 Չար վիշապին սպանել,
 Փողն ու գանձը վեր առնել»:

Առաջ գնաց մեր Գիսլանջը և պատահեցաւ ուղտապանին:
 — Բարի աջողում, ուղտապան եղբայր, այս ճանապարհով
 երկու օտարական չե՞ն անցկացել:

— Անց են կացել, պատասխանեց ուղտապանը. ողորմե-
 լիքը գնում էին մեծ վիշապին սպանելու, բայց չէին իմա-
 նում, որ իրանց պէս հարիւրաւոր մարդիկ գնացել են և չեն
 վերադարձել:

Գէս-մէջբանի, մի-կոնանի մարդը պատասխանեց.

«Փրանք եղբայրներս էին. այժմ ես կը գնամ և նրանց
 արեան վրէժը կառնեմ»:

— Օհ՛ճ, բացականչեց ուղտապանը և երգեց.

«Եղբայրներդ ջուլտ ձեռքով,
 Լայն թիկունքով, հաստ վզով
 Ի՛նչ շահուեցան նրանից,
 Թէ դու, Գիսլանջ, ի՛նչ շահուիս»:

Այնուհետև ուղտապանն էլ առաջարկեց Գիսլանջին իր
 պայմանը. մէկ ուղտ բերեց, կանգնացրեց Գիսլանջի մօտ և
 առաջարկեց, որ նրա վրայ փորձէ իր ուժը: Գիսլանջն այնպէս
 փչեց, որ ուղտը հինգ գազ յետ ու յետ գնաց ու վէր ընկաւ:
 Ուղտապանը զարմացաւ և ասաց.

«Չատ տարի է ուղտապան,
 Չատ մարդիկ եմ ես տեսել,
 Չատ մարդիկ հէնց այս փորձով
 Ես ճանապարհ եմ գրցել.
 Բայց այսպիսի մի զարմանք
 Ո՛չ տեսել եմ, ո՛չ լսել»:

Գնահ, եղբայր, համարձակ,
 Աստուած քեզ հետ, կարող ես
 Չար վիշապին սպանել,
 Փողն ու գանձը վեր առնել»:

Գնաց մեր Գիսլանջ բարեկամը, վիշապի տուն հասաւ,
 Կուռը ձեծեց և կանչեց.

«Մարդակեր վիշապ,

Գազան ամենի,

Հերիք անպատիժ

Մատնես մեզ մահի,

չընչեց քո ժամը՝

Ժամ օրհասական,

Ես վերջ պիտ՝ դնեմ

Կեանքիդ անպիտան»:

Չարմացաւ վիշապը այս յանդուգն խօսքերի վրայ, բայց
 ուզեց Գիսլանջին էլ խաբելով ներս կանչել:

«Ո՛վ ես դու, տէր իմ,

Մարդ ես, թէ վիշապ.

Չայնրդ է ուժգին,

Խօսքերդ սարտափ.

Բայց ով էլ լինիս,

Պատրաստ եմ անս—

Բաւ է, որ կամիս—

Դու տէր, ես ծառայ»:

Խելօք Գիսլանջը չխաբուեցաւ և նորից կանչեց.

«Խարդախ ձեռքով

Չատ մարդ ես խաբել,

Չատին ներս տարել,

Մորթել ու լափել.

Բայց էլ հերիք է,

Պէտք է որ կուրս գաս»:

Գլուխըս վրկայ,

Պիտ՝ լինիտ մաս-մաս:

Բարկացաւ վիշապը և կատաղած դուրս վազեց, որ յան-
 դուզն մարդու մեծ պատառը ականջը թողի: Վիշապը գլուխը
 դուրս հանեց թէ չէ, Կիսլանջի լորանց լծուրը պսպրաց
 և վիշապի գլուխը երկուկէս եղաւ: Ստրի շափ գազանը
 վէր ընկաւ և սատկեցաւ: Կիսլանջը ներս մտաւ վի-
 շապի բնակարանը: Նա պտտեց բոլոր սենեակները, ամեն
 քունջ ու պուճախ նայեց, բայց եղբայրներին չգտաւ:
 Երկիւրը պտտեց բարի Կիսլանջի սիրտը՝ մի գուցէ շար
 գազանն արդէն լափել է նրանց: Կիսլանջը սկսեց ձայն
 տալ, կանչել: Այդ ժամանակ ոտների տակից մի խուլ
 հառաչանք լսեց: Յաճ նայեց և յատակի վրայ դռան պէս
 մի բան տեսաւ, շտապով բարձրացրեց այդ դուռը, ականջ
 գրեց և պարզ կերպով լսեց եղբայրների ձայնը, որանք օգ-
 նութիւն էին կանչում: Կիսլանջը ցած թռաւ խեղճն և յայտ-
 նեց եղբայրներին, որ գազանին սպանել է: Նրանք իրար
 փաթաթուեցան, մկ-մկու համբուրեցին և ճաշեցին միասին:
 Ճաշելուց յետոյ բոլոր տունը պտտեցին, ման եկան, բայց
 գանձը չգտան: Կիսլանջը առաջարկեց, որ սենեակների յա-
 տակը մի երես քանդեն: Քանդեցին: Մասանի յատակի տակ
 մի հոր բացուեցաւ. սա գազանի խազնահորն էր: Կիսլանջի
 կոնատակերից թոկ կապեցին և ցած թողեցին հորը: Հորի
 մէջ անթիւ սսկի կար: Կիսլանջը առաջ մեծ եղբոր պարկը
 լցրեց, դուրս քաշել տուեց, յետոյ երկրորդինը և յետոյ իրա-
 նը: Երբոր սսկով լիքը պարկերը դուրս էին հանած, Կիսլան-
 ջը կանչեց, որ լծուրը ցած լծուրն, մէջքիցը կապի ու իրան
 էլ դուրս քաշեն. կանչեց Կիսլանջը, ձայն տուեց. պատաս-
 խան չկայ, մարդ չկայ . . .

Կիսլանջի եղբայրները լծուրեցին իրանց ազատուին հորի
 մէջ, վեր առան սսկով լիքը պարկերը և ճանապարհ ընկան

գէպի տուն: Բայց Կիսլանջը հորի մէջ չմեռաւ. նա ոտնատե-
 վեր շինեց հորի պատերի վրայ և, շատ շարձարուելուց յետոյ,
 դուրս եկաւ: Ոսկով լիքը պարկը դրած էր հորի մօտ: Կիս-
 լանջը շալակեց պարկը և շտապեց, որ եղբայրներին հասնի:
 Գնաց, տեսաւ, որ նրանք պարկել են մի ծառի տակ ու
 րնել: Պամոց կամաց մօտեցաւ, զգուշութեամբ վեր առաւ
 նրանց պարկերը, տարաւ, թափեց միջի ոսկին մի ապահով
 տեղ, մանր խճաքարով լցրեց պարկերը և բերեց իրանց տ-
 աջուայ տեղը դրեց ու ինքը լծազկացաւ: Եղբայրները վեր
 կացան, վեր առան պարկերը և ճանապարհ ընկան գէպի
 տուն: Կիսլանջն էլ գնում էր նրանց յետևից: Երբոր մեր
 ապերախաները տուն հասան, դուռը ծեծեցին և ասացին.

«Մայրիկ-մայրիկ, դուռը բաց, վիշապին սպանեցինք, նրա
 ոսկին պարկերով շալակած այտեղ բերինք»:

Պառաւը ոսկու ձայնը որ լսեց, ուրախ-ուրախ դուրս
 վազեց, որդիերանցը համբուրեց, յետոյ շտապեց, մեծ տաշտը
 բերեց և ինչ գատարկից — խիճ: Եղբայրները փայտի պէս
 ստաճ մնացին: Այդ բուպէին հերթիցը մէկը ձայն տուեց.

«Մայրիկ-մայրիկ, դուռը բաց.
 Վիշապին սպանեցի,
 նրա ձեռքից ես դրանց
 Ողջ ու առողջ փրկեցի.
 Բայց դրանք ինձ խաբեցին՝
 Ուզելով ինձ սպանել,
 Հորի մէջը լծուրեցին:
 Այլ Աստուած էր օգնական,
 Ինձ այն հորից ազատեց,
 Գրանց պատիժն էլ տուեց —
 Պարկերը խիճով լցրեց:
 Սակայն դրանց, մայր, ներքի,
 Եւ տանից մի դուրս անիր»:

Մայրը գրկեց բարեսիրտ ու մեծահոգի Կիսկանջին և
նրա համար ձուածեղ արեց:

ՏԵՐՈՒՆԱԿԱՆ ԱՂՈԹՔ

Հայր մեր՝ որ յերկինս ես, սուրբ եղիցի անուն քո. և-
կեսցէ արքայութիւն քո. եղիցին կամք քո որպէս յերկինս և
յերկրի. զհաց մեր հանապազօրոյ տուր մեզ այսօր և թող մեզ
զպարտիս մեր, որպէս և մեր թողումք մերոց պարտապանաց
և մի տանիր զմեզ ի փորձութիւն, այլ փրկեա զմեզ ի շարէ,
զի քո է արքայութիւն և զօրութիւն և փառք յաւիտեանս
ամէն:

Ս ԱՆՈՒԿՆԵՐԸ ԵՒ ԹՌՉՆԱԿԸ

«Սիրուն թռչնակ, բռնուեցար,
Ցանցից չես ազատուիլ.
Ոչինչ բանով աշխարհում
Քեզնից չենք բաժանուիլ»:

—Ա՛խ, ձեր ինչին եմ պէտք ես,
Սիրելի մանուկներ.
Թողէք ինձ ազատ թռչիմ,
Բացէք ցանցիս դռներ.

«Չէ, չէ, թռչնակ, չենք թողիլ.
Գու մեզ մօտ կըմնաս.
Մենք քեզ շարքէ հաց կըտանք,
Կուտես, կուրախանաս»:

—Ա՛խ, շաքրէ հաց չեմ սիրում,
Քաղցրեղէն չեմ ուտում.
Թողէք, դաշտի մորեխներն
Չարբից լաւ եմ հաշում»:

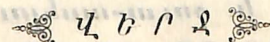
«Այնտեղ դաշտում ձմեռը
Գուցէ ցրտից մեռնիս,
Իսկ մեզ մօտ ոսկուց շինած
Վանդակի մէջ կապրիս»:

—Օ՛, մի վախէք՝ ձմեռը
Տաք կողմեր կըթռչեմ,
Իսկ բռնուած դրախտն էլ
Ինձ բանտ կըհամարեմ:

«Թռչնակ-թռչնակ, մենք ինչպէս
Քեզ կըփայփայէինք.
Չէինք թողնիլ, որ տխրես,
Միշտ կուրախացնէինք»:

—Հաւատում եմ, բայց ձեր սէրն
Ինձ միշտ կըվնասէր,
Որովհետեւ այդ կերպով
Աչքս յաւիտեան կըփակուէր:

«Ճամարիտ է, ով թռչուն,
Գերութեան չես տանիլ.
Աստուած քեզ հետ, դէ՛հ, թափր,
Ազատ, ուրախ եղիր»:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

	Յառաջարան	4 էրես
I	1. Այբբենական մասն	1—19
	2. Գրչապիր այբուբենը	4 էրես
II	Բարոյակրթական առակներ և ման- րիկ ոտանաւորներ	20—31
III	Առարկայական դասերի և իրազնութան նիւթը գրքի երկրորդ կիսամեակում:	
	1. Դասական առարկաներ և խաղալիք	33
	2. Ուտելիք և խմելիք	36
	3. Հինութիւններ, նաւեր, կառքեր	39
	4. Գործիք և սարք	42
	5. Կարասիք և ամաններ	44
	6. Կենդանիներ	48
	7. Բոյսեր	51
	8. Հանրեր	55
	9. Մարդու մարմնի անդամները	57
	10. Ձեռների, ոտների, բնի մասերը	59
	11. Աչքի, բերանի, գաստակի, գարչապարի մասերը	61
	12. Հինգ զգայարանը	65
	13. Մարդիկ, կենդանիներ, բոյսեր, հանրեր	67
	14. Ժամանակի չափերը	71
	15. Ամիսներ	75
	16. Տօներ	79
IV	Գրաւոր աշխատութեան համար առաջար- կուած նիւթեր. էրես 33, 36, 40, 42, 45, 49, 53, 56, 58, 59, 62, 65, 68, 72, 75, 77.	
V	Առածներ և ասացուածներ՝ 33, 36, 40, 43, 45, 50, 53, 55, 57, 61, 65, 68, 69, 79.	
VI	Հանելուկներ և շուտ-ասելուկներ՝ 34, 36, 40, 42, 45, 50, 53, 55, 58, 62, 65, 68, 72.	

VII	Նկարագրական և պատմողական դուածներ.	յօ-
	1. Դասատուն	35
	2. Զոկ ջոկ և միասին	35
	3. Հաց և ջուր	37
	4. Այօթք	38
	5. Գիւլացիին և վարունդը	41
	6. Տուեն	41
	7. Խնդիր առակաձև	41
	8. Ս եր ընտանիքը	43
	9. Վախկոտ Յովհաննէսը	43
	10. Աթոռ և գաւաթ	45
	11. Մեղու և ճանճ	46
	12. Երկու աքաղաղ	50
	13. Օձ	51
	14. Աղուէտն ու ճագարը	54
	15. Յորեն և գարի	54
	16. Ոսկին և երկաթը	56
	17. Ոգնին և գայլը	58
	18. Երկու հովիւ	59
	19. Ուլերն ու գայլը	60
	20. Ծոյլը և ջանասէրը	62
	21. Արջի թաթը	64
	22. Կաղն ու կոյրը	66
	23. Ոչխար	66
	24. Համբերութիւնը կեանք է	70
	25. Երբ է լինում	72
	26. Չորս ցան կուլիւն	73
	27. Հանելուկ	76
	28. Մեղուներ	78
	29. Կիսլանջի պատմութիւնը	82
	30. Տէրունական ալօթք	93
VIII.	Մանկական ոտանաւորներ	34
	1. Ուտումնարան	37
	2. Աքաղաղ	40
	3. Նապաստակ	43
	4. Առուօտեան ալօթք	43

5. Արև	45
6. Մեղու և ճանճ	48
7. Պառաւն ու այծը	50
8. Մանուշակ	53
9. Անձրև	54
10. Դառն ու մայրը	57
11. Երեկոյեան աղօթք	58
12. Չին	61
13. Երկու և մի	62
14. Որբի պահույն Ատտուած է	63
15. Առաւօտ	66
16. Պտակներ	68
17. Կիրականաժուտ	72
18. Չին	73
19. Մայիս	76
20. Հոկտեմբերին	77
21. Մեղու	79
22. Նուրին	80
23. Ճօլի	80
24. Ճշանակ	81
25. Ծննդեան երգ	81
26. Թռչնակ	93

ՀԱՆԵԼՈՒԿՆԵՐԻ ԲԱՑԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

երես

- «34»—I. Փետուրէ գրիչ: II. Հոլ (բզզան):
 «36»—I. Չու: II. Չուր, գետ:
 «40»—I. Մեղրահաց (բճիճ):—II. Կառքի անիւները:
 «43»—I. Հրացան:—II. Թուր, դաշոյն:
 «45»—I. Սեղան:—II. Հեշտահո (սամալար):
 «50»—I. Կրիայ:—II. Փիղ:
 «52»—I. Թուղը:—II. Հացահատիկներ:—III. Նուշ:
 «55»—I. Ոսկի և արծաթ: II. Ոսկի:
 «58»—I. Բերան, ականջներ, աչքեր:—II. Քիթ:
 «62»—I. Բերան և ատամներ:—II. Չեռներ, ստներ, մատներ:
 «65»—I. Կարգալ-գրեղ:
 «68»—I. Մարդը՝ մանկական, այրական և զառամեալ հասակում:
 «72»—I. Արեգակ:
 «80»—I. ձրագ և ճրագակայ:—II. Մոմ:

204 48

ՆԻԿՈՂԱՅՈՍ ՏԵՐ-ՂԵՒՈՆԳԻՍՆԻ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

1. Աղայեանց՝ Ուսումն Մայրենի Լեզուի, ա. տարի . 25 կ.
2. » Ուսումն Մայրենի Լեզուի, բ. տարի . 40 կ.
3. » Ուսումն Մայրենի Լեզուի, գ. տարի . 55 կ.
4. Գէորգ-Յէզեան՝ Ժողովածու թուաբ. խնդ. Ամբ. թուեր 40 կ.
5. Մանգլինեան՝ Նահապետական Աշխարհ . 60 կ.
6. » Ընտանեկան Աշխարհ . 25 կ.
7. » Գիւցազնական Աշխարհ . 25 կ.
8. » Հենչէլի՝ բանաւոր և գրաւոր հաշուերու խնդիրներ, առաջին և երկրորդ տարի 40 կ.
9. » Բանաւոր և գրաւ. հաշու. խնդ. գ. տարի 50 կ.
10. Տէր-Ղևոնդեան՝ Մայրենի Լեզու, առաջին տարի . 35 կ.
11. » Մայրենի Լեզու, երկրորդ տարի . 40 կ.
12. » Մայրենի Լեզու, երրորդ տարի . 50 կ.
13. » Մայրենի Լեզու, չորրորդ տարի . 65 կ.
14. » Մայր. Լեզուի. բաց. ձեռ. ա. տար. սպառ.
15. » Մայր. Լեզուի քերականութ. տարերքը, մասն առաջին . 30 կ.
16. » Մայրենի լեզուի քերականութեան տարերքը, մասն երկրորդ. (սպառ.)
17. » Հայորդի՝ Սրբազան պատմ. Հին Կտակ. 50 կ.
18. » Սրբազան պատմ. Նոր Կտակարանի 50 կ.

Գրմել՝ Въ Центральную книжную торговлю,
въ Тифлисѣ.

2048 9582

« Ազգային գրադարան

NL0062659

